

AASTARAAMAT 2009

KAITSEMINISTEERIUM

AASTARAAMAT 2009

KAITSEMINISTEERIUM

Kulus enam kui 90 aastat Vabadussõjast, enne kui Eesti rahvas sai lunastada oma tänuvõla nende vaprate kaasmaalaste ja sõprade ees, kes võitlesid meie riigi loomise nimel. Vabadussõja võidussammas avati 2009. aasta võidupühal Tallinnas Vabaduse väljakul Harjumäe nõlval. Praegu on Vabadussõja võidussammas saanud linnapildi lahutamatuks osaks, meenutades Eesti rahva raskelt kätte võidetud vabadust.

Sisukord

Kaitseministri pöördumine – Jaak Aaviksoo	4
Riigikaitse lai käsitlus: seekord mitte sõnades – Jonatan Vseviov	7
2009 — Eesti julgeolek on tagatud tugevamalt kui eales varem – Sven Sakkov	10
Sõjalise kaitse arengukava — kuidas edasi? – Margus Pae	14
Eesti on NATOs nähtavamaks muutunud, nagu ka NATO Eestis – Eerik Marmei	19
Balti riigid otsivad uusi lahendusi oma õhuruumi turvamiseks – Joel Kaspar Veidebaum	23
Eesti julgeolek, NATO ja Venemaa – Juhan Kivirähk	26
Keeruline Afganistani-aasta – Gerri Lesk	30
Lissaboni leping ja taasavasatatud Euroopa – Kusti Salm	36
Kaitseatašeen Georgias — kaks aastat tulejoonel – Risto Lumi	39
Kaitseatašee tööd on raske ülehinnata – Sigrid Haage	42
Kaitseväge ja Kaitseliidu kasutamine tsiviilvõimude abistamisel – Kersti Tammekunn	44
Täiendavad sotsiaalsed tagatised kaitseväelastele – Ants Torim	47
Balti Kaitsekolledži tulevikust – Erkki Tori	50
Riigi- ja erasektori koostöös uued majutuskohad Balti Kaitsekolledžile – Margus Sakh	53
Kümme aastat kõrgemaid riigikaitsekursusi – Hellar Lill	55
Sõjamuuseumi sõjaplaanidest – Kristjan Luts	58
Valusate, kuid vajalike otsuste aasta – Riho Terras	61

Kaitseministri pöördumine

Jaak Aaviksoo
Kaitseminister

Hea aastaraamatu lugeja!

2009. aasta sisse mahtus palju head ja rõõmustavat. Olulisim oli Kaitseministeeriumi valitsemisala suutlikkus teha teoks aasta alguses vastu võetud 10-aastases arengukavas püstitatud ülesanded. Kaitseväge jaoks oli see esimene aasta tegutseda uue Kaitseväge korralduse seaduse alusel ja realiseerida sellest tulenevaid ümberkorraldusi.

Möödunud aasta oli Eesti riigi ja riigikaitse jaoks keeruline eelkõige eelarvelistel põhjustel. Ülemaailmne majanduskriis sundis kõiki valusatele kärbetele ning Kaitseministeeriumi valitsemisalas olime sunnitud oma kulusid kokku tõmbama suhteliselt suuremas mahus kui teised valitsusasutused. Kärbetele ja rangele kokkuhoiule vaatamata oleme aga siiski suutnud märgatavalt kasvatada riigi kaitsevõimet ja säilitada kaitsekulude osakaalu 1,8% tasemel SKP-st. Eriti heaks näiteks on Ämari lennuvälja rekonstrueerimise jätkamine koostöös NATO julgeolekuinvesteeringute programmiga. Ajal, mil kõigil ja kõikjal on rahadega raske, on see projekt jätkunud kavandatud kujul.

Oluline ja kõigile nähtav osa kaitsevaldkonna tegemistest on rahvusvaheliste kohustuste täitmine. Lisaks käimasolevatele välismissioonidele oli Eestil võimalik Afganistani valmiste turvamiseks välja panna veel teinegi jalaväekompanii – Estcoy-E –, mis tegutses Helmandi provintsis koos USA merejalaväelastega ning sai seal hulgaliselt vajalikke kogemusi. 2009. aastal lõppes meie üksuste missioon Iraagis. Lahkusime sealt, jättes vastutuse turvalisuse eest Iraagi võimudele. Meie kaitsealane koostöö jätkub sõlmitud koostöölepingu alusel.

Kahjuks ei möödunud 2009. aasta raskete kaotusteta. Kaotasime Afganistanis neli tublit sõdurit – 15. juunil hukkus veebel Allain Tikko, 23. augustil veebel Erik Salmus ja seersant Raivis Kang ning 15. detsembril nooremseersant Kristjan Jalakas. Eesti-suuruse riigi jaoks on nelja noore mehe kaotus väga raske ja nagu tihti mujalgi – hukka saavad ikka paremad. Need traagilised sündmused tõstsid päevakorrale kaitseväelaste sotsiaalsete tagatiste ajakohastamise küsimuse. On hea meel, et vajalikud muudatused on teoks saamas.

Üleilmastuv maailm peidab endas küllaga ohte, ent pakub koostöös teiste riikide ja rahvastega tihti ka kasulikke lahendusi. Kaitseministeeriumi valitsemisalas on üheks selliseks kindlasti ühine radarihange meie põhjanaabritega. Hanke tulemusena on meil tulevikus seirepilt, mis katab kogu Eesti ja vajalikus ulatuses ka meie lähema ümbruse. Olukorras, kus õhuruumi kaitse omandab järjest suurema tähtsuse, on see samm oluline üldise julgeoleku seisukohalt ning sellel on ka märgiline tähendus meie koostööle vennasrahvaga teisel pool Soome lahte. Vähetähtis ei ole ka märkimisväärne rahaline kokkuhoid.

Laias ilmas toimuvat jälgivad ja aitavad seal meie huvisid kaitsta Kaitseväe vormi kandvad diplomaadid – kaitseatašeed. On hea meel tõdeda, et oleme loonud toimiva süsteemi. Et selles vallas on meie pilk lisaks meie lähematele liitlastele pööratud ka teistele piirkondadele, näitab oma artiklis Eesti kaitseatašee Georgias kolonelleitnant Risto Lumi.

Võidupüha varahommikul sai teoks 90 aastat oma aega oodanud Vabadussõja võidusamba avamine. Aastakümneid kestnud edasilükkamisele on tulnud lõpp, Eestis on keskne ja väärikas koht, kus mälestada meie riigi loomise nimel langenuid. Isegi kui samba lõpliku valguslahenduse leidmisega läheb veel veidi aega, on Vabadussõja võidu keskne sümbol leidnud oma koha pealinna keskväljakul.

Aasta lõpus rakendus ministeeriumi struktuurireform. Korrastati ja lihtsustati ministeeriumi struktuuri, kadusid bürood ja bürojuhatajad. Osakonnajuhatajad saavad nüüd suurema vabaduse konkreetsete ülesannete ja projektide elluviimiseks, sõltumata niivõrd osakonnasisestest kitsaste ülesannetega allstruktuuridest.

Kokkuvõtvalt – häid asju ja toimivaid projekte on ministeerium suutnud ka rasketel aegadel elus ja käigus hoida. Olgu eespool öeldule lisatud näidetena veel kõrgemad riigikaitsekursused ja valitsemisalas tegutsev Eesti Sõjamuuseum. Kindlustundega võime väita: Eesti kaitsevõime on aastaga oluliselt kasvanud nii iseseisva kaitse suutlikkuse kui ka liitlastevahelise koostöö edenemise kaudu. •

2009. aasta oktoobris Londonis toimunud mainekal julgeolekukonverentsil „Riskid 21. sajandil: kliimamuutus, küberkuritegevus ja piraatlus“ juhtis kaitseminister Jaak Aaviksoo oma kõnes tähelepanu sellele, et küberkuritegevuse oht on viimastel aastatel märkimisväärselt tõusnud ning piitlikult öeldes võib iga arvuti tänapäeval relvaks osutada.

7. veebruaril 2009 lõpetas kaitseminister ametlikult Eesti kaitseväe peaaegu kuus aastat kestnud missiooni Iraagis. Kaitseministri sõnul võitsid eestlaste osalemisest Iraagis kõik: Iraak on turvalisem ja demokraatlikum kui varem, Eesti maine riigina on paranenud ning Eesti ja NATO liitlased veelgi tugevamaks muutunud.

Kaitseminister Jaak Aaviksoo ja Kaitseväge juhataja kindralleitnant Ants Laaneots 16. juunil 2009 Lätis Balti pataljoni ühisõppusel „Baltic Eagle“.

Riigikaitse lai käsitus: seekord mitte pelgalt sõnades

Jonatan Vseiov
Kaitseministeeriumi poliitika
planeerimise osakonna juhataja

Kaitseministeeriumi poliitika planeerimise osakond analüüsib Eesti julgeoleku- ja kaitsepoliitikat ning teeb ettepanekuid Eesti kaitsepoliitika kujundamiseks. Osakond osaleb Eesti strateegiliste julgeolekupoliitiliste alusdokumentide koostamises.

Jonatan Vseiov töötab Kaitseministeeriumis 2008. aastast. Enne seda töötas ta 2003. aastast Välisministeeriumis, olles aastatel 2005–2008 poliitikadiplomaat Eesti suursaatkonnas Washingtonis.

Ta on lõetanud Tartu Ülikooli politoloogiasakonna ning omandanud kiitusega magistrikraadi Ameerika Ühendriikides Georgetowni ülikoolis rahvuvaheliste julgeoleku-uuringute alal.

Riigikaitse lai käsitus tähendab lähenemist, mille kohaselt rakendatakse riigi kaitseks kõik vajalikud vahendid. *Fraas lai käsitus* viitab sellele, et riigikaitse on laiem sõjalisest kaitsest ning hõlmab olulises ulatuses ka teisi valdkondi.

Seda arusaama on viimase 18 aasta jooksul kinnitanud mitu Eestis heaks kiidetud strateegiat, kuid harva on neile sedastustele järgnenud omavahel koordineeritud ning läbimõeldud praktiline tegevus. 2008. aastal, ajal, mil Eesti oli jõudnud saada NATO uusliikmest alliansi tegevuses enesekindlalt osalevaks liitlaseks, tõsteti Kaitseministeeriumis taas päevakorda riigikaitse laia käsitluse küsimus. Sedapuhku seati loosungite esitamise asemel eesmärgiks praktiline tegevus. Töö põhiraskus langes 2009. aastale ning esmalt tähendas see riigikaitse ning sellega seonduvate mõistete lahtimõtestamist. Jõudsime oma analüüsis kolme põhilise järelduseni.

Riigikaitse lai käsitus on endiselt asjakohane

Esiteks, totaalkaitse põhimõtet järgiv riigikaitse lai käsitus on asjakohane ka tänapäevases, läbipõimunud ohtudega globaliseerivas maailmas: praegusaja konfliktid ei piirdu vaid sõjalise tegevusega, nendega kaasnevad näiteks rünnakud küberruumis, siseolukorra pingestamine, eriteenistuste operatsioonid, majanduslikud meetmed ja rünnatava rahvusvahelise seisundi, sh maine nõrgestamine. Enamgi – tänapäeva sõdades on põhiorhk sageli muudel dimensioonidel ning klassikaline sõjaline rünnak vaid toetab põhitegevust. See üldine suundumus on mõjutanud ka Eesti julgeolekuseisundit: võib eeldada, et Eesti-vastase sõjalise tegevuse alustamiseks on vajalik mitme peamiselt mitte-sõjalise teguri olemasolu või nende tekitamine. Seega hõlmavad keerulisemad Eestit potentsiaalselt ohustavad stsenaariumid sise- ja välisarengute koosmõju ning Eesti julgeolekuseisundi halvendamist kõigis dimensioonides, millest sõjaline on vaid üks. Sellises olukorras tähendaks riigikaitse kitsas määratlemine ning piirdumine vaid sõjalise kaitse ülesehitamise ja rakendamise teadlikku alistumist muudes, sageli konflikti raskuskeskmeks olevates valdkondades. Kui piirame riigikaitsealase tegevuse vaid sõjalise riigikaitsega, oleme juba ette lüüa saanud.

Riigikaitse valdkonnad

Ainuüksi eelkirjeldatud tõdemusest loomulikult ei piisa. Peame selgusele jõudma, mida tähendab riigikaitse lai käsitlus praktiliselt ehk mis on ja mis pole Eesti kontekstis riigikaitse osa. Siit meie teine järeldus: riigikaitse osadena toimivad sõjaline kaitse, tsiviilsektori toetus sõjalisele kaitsele, rahvusvaheline tegevus, sisejulgeoleku toimepidevus, elutähtsate teenuste tagamine ning psühholoogiline kaitse. Puudutan põgusalt igäüht neist.

Sõjaline kaitse

Sõjalise kaitse eesmärk on osutada Eesti-vastase rünnaku korral vastasele sõjalist vastupanu, et taastada rünnakueelne olukord ehk Eesti iseseisvus ja sõltumatus, territoriaalne terviklikkus ning põhiseaduslik kord, ning vähendada rünnakust tulenevaid kahjusid rahva turvalisusele.

Sõjaline kaitse on valdkond, millele on senises riigikaitse-tegevuses enim tähelepanu pööratud. Sõjalise kaitse arendamisega tegelevad igapäevaselt nii Kaitseministeerium kui ka Kaitseväge ja Kaitseliit, kusjuures nii esmase iseseisva kaitsevõime kui ka NATO kollektiivkaitse osas on meil praeguseks selged eesmärgid, läbitöötatud arengukavad ning plaanid, kuidas sõjalist kaitset võimaliku ohu korral rakendada.

Tsiviilsektori toetus sõjalisele kaitsele

Sõjaline kaitse ei saa oma eesmärki täita isolatsioonis. Võimaliku Eesti-vastase rünnaku korral vajab sõjaline kaitse tsiviilsektori mitmekülgset toetust: inimesi ja vahendeid, mis rahuajal toimivad tsiviilühiskonna osana, kuid sõjaajal peavad toetama reservarmee põhimõttel üles ehitatud kaitseväge.

Peamiselt on tsiviilsektori toetus sõjalisele kaitsele tagatud mobilisatsiooni, lepinguliste suhete ja sundkoormiste kaudu. Tsiviilsektori toetuse toimimiseks peab sõjalise kaitse eest vastutaval Kaitseministeeriumil olema piisav ülevaade ühelt poolt sõjaliseks kaitseks vajaminevatest tsiviilvahenditest ja teisalt sellest, kust ning kuidas sõja ajal vajaminevaid vahendeid saada, kahjustades samas võimalikult vähe riigi toimimist.

Vajaminevatest tsiviilvahenditest ülevaate saamine on Kaitseministeeriumile jõukohane ülesanne. Kuid tsiviilvahendite kasutamine nii, et ülejäänud riigi funktsioonid võimalikult vähe kahjustada saaksid, nõuab tihedat ametkondadevahelist koostööd. Peame teadma, millised funktsioonid on sõja tingimustes riigi toimimiseks elutähtsad ning jälgima, et sõjalise kaitse tugevdamise tõttu ei saaks kannatada mõni teine, kuid sama oluline riigikaitsevaldkond.

Rahvusvaheline tegevus

Meie sõjaline kaitse tugineb muu hulgas NATO kollektiivkaitsele. Lisaks vajab Eesti võimaliku ohu korral välistoetust tõenäoliselt veel enne NATO kollektiivkaitse rakendumist: ka aeglaselt eskaleeruva kriisi korral peame olema suutelised hoidma oma liitlasi kohalike sündmustega kursis ning tagama, et liitlastel oleks õigel ajal nii piisav tahe kui ka vajaminevad võimed meie toetamiseks. Rahvusvahelise tegevuse kaudu saame pidurdada kriisi süvenemist, et võimalikul vastasel kaoks tahe meid vahetult rünnata.

Tänapäevases julgeolekukeskkonnas võib sündmuste käik tingida vajaduse töötada efektiivselt ja koordineeritult küber- ja propagandarünnakute kiuste. See eeldab nii vajalike kontaktide kui ka asjakohaste toimingute väljatöötamist. Enamgi – rahvusvaheline tegevus, mille eest kannab põhivastutust Välisministeerium, peab käima ühte jalga riigikaitse muude valdkondadega. Kriisi ja sõja tingimustes, kus sündmused arenevad kiiresti, olukord on segane ning tavapärased ametkondlikud toimingud häiritud, võib see olla keeruline väljakutse, nõudes seega rahu- aegset ettevalmistust.

Sisejulgeoleku tagamine

Kõige ohtlikumad Eestit teoreetiliselt ohustavad stsenaariumid hõlmavad sise- ja välisarengute koosmõju. Seega ei piisa riigikaitse efektiivsuseks pelgalt sõjalistest ja rahvusvahelistest sammudest.

Sisejulgeoleku tagamine riigikaitse mõttes eristub sisejulgeoleku tagamisest rahuajal, sest Eesti-vastase rünnaku korral peavad sisejulgeoleku eest vastutavad asutused arvestama rahuajast erineva olukorraga, mis nõuab teistsuguseid võimeid ning teistsugust tegevust. Ühelt poolt on Eesti-vastase rünnaku korral rahuaja olukorrast tõenäoliselt erinev riigi sisejulgeolekualane valulävi, teisalt on erinevad vahejuhtumid ning kolmandaks operatiivteenistuste suutlikkus, kuna osa rahuajal sisejulgeolekut toetavatest isikutest ja vahenditest on sõjaajal hõivatud sõjalise kaitsega (näiteks on mobiliseeritud osa abipolitseinikke ning vähem saab loota Kaitseväge ja Kaitseliidu toetusele sisejulgeoleku tagamisel).

Elutähtsate teenuste toimimise kindlustamine

Riigikaitse mõttes tähendab elutähtsate teenuste toimepidevuse kindlustamine olemasoleva kriisiohjesüsteemi väljaarendamist ka sõjaaja osas: see hõlmab elutähtsate teenuste nimekirja koostamist sõjaaja konteksti arvestades ning süstematiseeritud tegevust, et saavutada riigi ja ühiskonna suurem valmisolek nende teenuste toimepidevuse tagamiseks ka Eesti-vastase rünnaku korral ja selle ajal.

Just elutähtsate teenuste toimepidevuse valdkonda kuulub enamik ühiskonna elujõulisust tagavaid strateegiaid, kuid

nende üleslugemise asemel lähtusime põhimõttest, et ei tasu leiutada jalgaratast: Kaitseministeeriumi roll elutähtsate teenuste määratlemisel ning nende toimepidevuse plaanide koostamisel peaks piirduma asjakohaste stsenaariumide koostamisega. Ülejäänud peab jääma ekspertide hooleks.

Psühholoogiline kaitse

Psühholoogiline kaitse riigikaitse mõttes tähendab rahva enesekindluse ja kaitsetahte kindlustamist. Sõja korral on vajadus aktiivse psühholoogilise kaitse järele suurem, samas on võimalused psühholoogilise kaitse tagamiseks väiksemad kui rahu ajal.

Riigikaitse lai käsitlus eeldab juhtimissüsteemi tõhustamist

Riigikaitse laia käsitluse kasutuselevõtmine eeldab kõigi nimetatud valdkondade ühtset planeerimist ning koordineeritud rakendamist. Me ei piirdu pelgalt riigikaitse kontseptuaalse kaardistamisega, vaid soovime jõuda sõnadest tegudele. See sõltub aga meie kolmandast olulisest järeldusest: riigikaitse laia käsitlust on võimalik rakendada vaid juhul, kui tõhustatakse riigikaitse juhtimissüsteemi.

Kuna riigikaitse eeldab kõigi riigi võimaluste kasutamist ning hõlmab lisaks sõjalisele kaitsele ka teiste valdkondade koordineeritud toimimist, peab riigikaitse juhtimine olema allutatud ühele ja samale institutsioonile. Paralleelsete, kattuvate või sõja- ja rahuajal teineteisest erinevate juhtimisstruktuuride olemasolu muudab nii riigikaitse laia käsitluse rakendamise kui ka igasuguse tõhusa kaitse korraldamise võimatuks.

Kuidas kujutada ette koordineeritud riigikaitset, kui eri valdkondi juhivad eri institutsioonid? Või kui segases kriisi eskaleerumise faasis peame lisaks kriisiga tegelemisele pidama vaidlusi omavahelise tööjaotuse, õiguste ja võimupiiride üle?

Peame suutma tagada täidesaatva võimu suutlikkuse juhtida kogu riigikaitset nii rahu- kui ka sõjaajal ning seda nii õiguslikus kui ka praktilises mõttes.

Riigikaitse laia käsitluse lõplik rakendamine seisab ees. Kuid enne peame selleks vajalikud põhimõtted ning strateegilised suunised fikseerima Eesti peamistes strateegiadokumentides. Eeldatavasti kiidab Riigikogu 2010. aasta kevadel heaks uued julgeolekupoliitika alused, millest lähtudes koostatakse juba 2010. aasta detsembriks riigikaitse laia käsitlust üksikasjalikumalt avava sõjalise kaitse strateegiline kava. •

Riigikaitse alusdokumendid:

- **Eesti Vabariigi julgeolekupoliitika alused**
Julgeolekupoliitika alused määravad Eesti huvisid ning rahvusvahelise ja riigisisese julgeolekukeskkonna riske arvesse võttes kindlaks julgeolekupoliitika eesmärgid, põhimõtted ja tegevussuunad. Praegu kehtivad julgeolekupoliitika alused võeti vastu 2004. aasta juunis ning nende uuendamine on kavas 2010. aastal.
- **Sõjalise kaitse strateegiline kava**
Sõjalise kaitse strateegiline kava käsitleb riigi sõjalist strateegiat välise sõjaohu ennetamiseks ja tõrjumiseks ning esitab üldise kaitselehenemise kirjelduse, määrab sõjalise riigikaitse prioriteetid, strateegilised ülesanded ja nendeni jõudmise meetmed, ohustsenaariumid ja sõjalise riigikaitse rahvusliku ambitsioonitaseme. Kehtiv sõjalise kaitse strateegiline kava võeti vastu 2005. aasta jaanuaris.
- **Sõjalise kaitse arengukava**
Sõjalise kaitse arengukava määrab sõjalise kaitse strateegilise kava alusel kaitsevõime tõstmise prioriteetsed suunad ja võimenõuded, samuti sõjalise riigikaitse pikaajalised arendusprogrammid ja üldised ressursipiirangud Kaitseväe ja Kaitseliidu ülesehituse väljatöötamisel. Kehtiv sõjalise kaitse arengukava võeti vastu 2009. aasta jaanuaris.
- **Sõjalise kaitse tegevuskava**
Sõjalise kaitse tegevuskava määrab korralduslikust otstarbekusest lähtuvad ressursidega tagatud meetmed sõjalise kaitse arengukava elluviimiseks riigieelarve seaduse alusel koostatavate arengukavade sisunõuete alusel. Sõjalise kaitse tegevuskava kehtestab kaitseminister neljaks aastaks ja see vaadatakse üle igal aastal.
- **Kaitsetegevuse operatiivkava**
Kaitsetegevuse operatiivkava kirjeldab sõjalise riigikaitse ülesannete täitmist olemasolevate sõjaliste võimetega vastavalt sõjalise kaitse strateegilises kavas püstitatud eesmärkidele. Kaitsetegevuse operatiivkava kehtestab Kaitseväe juhataja kooskõlastatult kaitseministriga üheks aastaks.

2009 – Eesti julgeolek on tagatud tugevamalt kui eales varem

Sven Sakkov
Kaitseministeeriumi
kaitsepoliitika asekaitsler

Kaitsepoliitika asekaitsler koordineerib poliitika planeerimise osakonna, rahvusvahelise koostöö osakonna ning NATO ja Euroopa Liidu osakonna tööd.

Sven Sakkov on lõpetanud kiitusega Tartu Ülikooli ajaloo erialal ning omandanud magistrikraadi Cambridge'i Ülikoolis. Kaitseministeeriumis töötab ta 1997. aastast.

Sven Sakkovil on olnud oluline roll Eesti NATOga liitumise korraldamisel, Eesti NATO esinduse loomisel, Kaitseministeeriumi poliitika planeerimise protsessi väljatöötamisel ning Eesti kaitsepoliitika raamdokumentide koostamisel. Teda on autasustatud Valgetähe IV klassi ordeniga.

Julgeolekuolukord üleilmastuvas maailmas avaldab mõju ka Eesti julgeolekule. 2009. aasta märksõnadena võib välja tuua Afganistani-konflikti ja globaalse majanduskriisi, aga ka NATO laienemise, president Barack Obama võimuletuleku USAs ning esimesed sammud NATO uue strateegilise kontseptsiooni väljatöötamisel.

Ülemaailmne majanduskriis tuletas oma ulatusega kõigile meelde, et rahvusvaheline julgeolekukeskkond ei ole suletud süsteem, mida kujundavad vaid sõjalised konfliktid, rahutused ja relvamüügitehingud. Rahanappuse tingimustes on harjumuspärase julgeolekuolukorra säilitamine keeruline ülesanne, mille teeb veelgi raskemaks nüüdisaja maailma ettearvamatus. Iga aastaga kasvab tõenäosus, et oleme silmitsi uute mitmetahuliste ja sageli ettenägematute ohtudega. Energiavarustus, rahvusvaheliste kaubandusteede ohutus ja küberruumi usaldusväärsus on vaid mõned tegurid, mille tähtsus tänapäeva maailmas on tihedalt seotud julgeolekuga. Samal ajal sunnivad majanduskriisi tingimustes kahanevad rahavood riike kriitilisemalt jälgima kõiki oma kulutusi, sealhulgas loomulikult ka kaitsevaldkonnas tehtavaid.

Ka Eesti on pidanud oma kaitsekulutusi kärpima, kuid 2010. aasta umbes nelja miljardi krooni suurune kaitse-eelarve võimaldab täita suurema osa nii riigisiseseid kui ka rahvusvahelisi ülesandeid, ilma et neid ohustaksid liigsed kompromissid. Kuid üleilmne majanduskriis ja sellega seonduvad eelarvekärped ei tohi kahjustada meie üht peamist eesmärki – kaitsevaldkonna eelarve viimist 2%-ni sisemajanduse kogutoodangust. Eesti geopoliitilist asendit ja kaitseväge varustatuse taset arvestades on 2% absoluutne miinimum.

NATO strateegilise kontseptsiooni uuendamine

2009. aasta oli oma arengute poolest julgeolekuvaldkonnas korraga nii eriline kui ka tavapärane. Eriliseks tegid selle aasta eelkõige sündmused – nii positiivsed kui ka negatiivsed –, mis ei leia aset just kuigi tihti. Eriliste sündmuste hulgas on kindlasti tähtsal kohal NATO 60. aastapäeva märkinud Strasbourg–Kehli tippkohtumine, kus alliansi riigipead võtsid vastu otsuse alustada arutelu uue strateegilise kontseptsiooni koostamise üle. Viimati 1999. aastal uuendatud

NATO ühe olulisima alusdokumendi uuestisõnastamine on väga kaalukas ning keeruline protsess. Selles tuleb ühtaegu tabada nii rahvusvahelise julgeolekukeskkonna hetkeolukorda kui ka vaadata tulevikku, et suund, mille allianss uue strateegilise kontseptsiooniga võtab, oleks õige ka viie või kümne aasta pärast.

2009. aastal, mil Eestil täitus NATOsse astumisest viis aastat, liitus NATOga kaks uut liiget – Horvaatia ja Albaania. Huvi nende ja ka teiste sarnaste väikeriikide käekäigu vastu on märk sellest, et NATO on endiselt huvitatud julgeoleku säilitamisest Euroopas ja kaugemalgi. Samuti on see märk sellest, et NATO on jätkuvalt üks olulisemaid ja kaalukamaid rahvusvahelisi organisatsioone kogu maa-

ilmas – vastasel juhul ei tunneks niisugused riigid nagu Horvaatia ja Albaania ega ka Ukraina ja Georgia NATOga liitumise vastu huvi. Märkimisväärsete sündmuste hulka võib lugeda ka positiivsed arengud kollektiivkaitse praktilistes aspektides, mis tõstavad veelgi NATO tähtsust Euroopa julgeolekus.

Võrreldes paljude teiste NATO liikmesriikidega ei ole Eesti liikmesuse viis aastat kuigi pikk aeg, kuid samas on meil õnnestunud selle ajaga nii iseseisvalt kui ka NATO abiga riigi julgeoleku tagamisel palju ära teha. Kaheksateistkümnendal taasiseseisvusaastal võime öelda, et NATO on täitnud meie lootusi ning on üks Eesti iseseisvuse ja sõltumatuse nurgakividest.

2009. aasta aprillis liitusid NATOga Horvaatia ja Albaania. Pidulik lipuheiskamine NATO peakorteri juures toimus 7. aprillil. NATOsse kuulub 28 riiki, mille lipud lehvivad Brüsselis NATO peakorteri ees. Eestil täitus 2009. aastal NATOga liitumisest viis aastat.

NATO 60. aastapäeva märkinud Strasbourg-Kehli tippkohtumisel 2009. aasta aprilli alguses võtsid alliansi riigipead vastu otsuse alustada arutelu uue strateegilise kontseptsiooni üle. Strateegiline kontseptsioon on dokument, mis sõnastab alliansi eesmärgid ning põhilised ülesanded julgeoleku tagamisel. Hetkel kehtiv kontseptsioon pärineb 1999. aastast.

Samm lähemale stabiilsele ja rahulikule Afganistanile

Eriliste sündmuste kõrval jätkus maailmas aga ka tavapärase sündmuste jada. Kuigi sõda ei saa kunagi pidada tavaliseks, võidakse Afganistanist tulevate uudiste igapäevase ohtruse tõttu pidada seda juba mõnevõrra harjunud olukorraks. Samas tehti just 2009. aastal märkimisväärseid edusamme, mis võivad panna aluse stabiilsele ja rahulikule Afganistanile. Küllaltki rahumeelselt kulgenud Afganistani presidendivalimised annavad tunnistust NATO ja partnerriikide jõupingutuste tulemuslikkusest. Ka Eesti aitas selle eesmärgi saavutamisele kaasa, saates Afganistanis teenivale ligi 150 sõdurile lisaks ühe kompanii, mis tõstis meid Afganistani panustavate riikide hulgas suhtarvuliselt esiritta. 2009. aasta lõpul avalikustasid Ameerika Ühendriigid kavat-

suse viia Afganistani suur hulk lisajõude; seda toetavad ka paljud teised NATO liikmesriigid ja nende partnerid. Sõjaline panustamine, millega kaasneb ka Afganistani rahvusarmee ülesehitamine ning pingutused tsiviilsektoris, loovad kõik eeldused, et juba 2010. aasta toob riigi stabiliseerimisel edu, mis omakorda looks eeldused rahvusvahelise väekontingendi väljaviimiseks Afganistanist. Pikemas perspektiivis oleme teel eesmärgi poole, et Afganistanist ei saaks enam kunagi rahvusvahelise terrorismi taimelava ning seega julgeolekuohtu nii ümbritsevale regioonile kui ka kogu maailmale. Kui Eesti missioon Afganistanis rahu tagamisel ja riigi stabiliseerimisel veel jätkub, siis Iraagis oli julgeolekuolukord 2009. aasta alguseks piisavalt stabiilne selleks, et lõpetada Eesti osalemine Iraagi-missioonil. Viimase Eesti lahinguüksuse lahkumise järel jätkavad Iraagis tööd Eesti staabi-ohvitserid, kes osalevad Iraagi sõjaväe väljaõpetamisel.

NATO uut strateegilist kontseptsiooni töötab välja ekspertgrupp, mida juhib Ameerika Ühendriikide endine välisminister Madeleine Albright. Fotol on ta koos NATO peasekretäri Anders Fogh Rasmusseniga septembris NATO peakorteris toimunud ekspertgrupi töökohtumisel.

Ekspertgruppi kuulub 12 julgeolekueksperti erinevatest NATO liikmesriikidest. Baltimaade ühiste huvide eest seisab ekspertgrupis endine Läti suursaadik NATO juures Aivis Ronis (paremal). Fotol on veel ekspertgrupi liikmed Yannis-Alexis Zepos Kreekast (vasakul) ja Ümit Pamir Türgist (keskel).

Pingutused Venemaa kaasamiseks pole vilja kandnud

Kahjuks jätkusid 2009. aastal demokraatiat, sõnavabadust ja regiooni julgeolekut negatiivselt mõjutavad arengud Venemaal. Georgia konflikti järel ei ole Venemaa täitnud oma kohustusi ning lahkunud Georgiale kuuluvatelt territooriumidelt ega lubanud sinna ka rahvusvahelisi vaatlajaid. Vaatamata nii Ameerika Ühendriikide, NATO kui ka Euroopa Liidu pingutustele kaasata Venemaad võrdväärse partnerina, on usaldamatus ja provokatiivsus Venemaa käitumismustris endiselt selgelt tuvastatavad. Viimast tõestasid ka sügisel Balti riikide ja Poola läheduses korraldatud Venemaa ulatuslikud sõjaväelised õppused.

NATO muutus Eestis nähtavamaks

Eesti julgeoleku tihedast seotusest NATO-ga andsid märku 2009. aasta aprillis ja septembris toimunud õhuturbeharjutused, mis osaliselt toimusid ka Eesti õhuruumis, ning paljude Läänemeriikide ühisosalusel sügisel aset leidnud mereväeõppus *Open Spirit*. Eestis toimus ka kolme Balti riigi ja USA koostöös regulaarselt korraldatav vastuvõtva riigi toetuse (*Host Nation Support*) õppus *Baltic Host*. Lisaks jätkus Tallinna lähistel Ämari lennubaasi väljaehitamine, mida osaliselt toetatakse NATO ühisrahastust.

Aasta alguses viidi lõpule 2007. aastal alustatud miinijahtimislaevade hange ning samuti lõppesid kaitseväge ettevalmistused osalemiseks NATO reageerimisjõudude (NRF) Balti pataljoni NRF-14 rotatsioonis 2010. aasta esimesel poolel. Juunis kinnitati NATO kaitseministrite kohtumisel uus NRFi mudel, mis muudab NATO reageerimisjõud veelgi efektiivsemaks. Balti riikide koostöö peegeldus Georgia usaldusrahastus, mille juhtriikideks olid Eesti, Läti ja Leedu ning mis korraldas NATO rahupartnerlusprogrammi raames ohtliku vananenud relvastuse hävitamist Georgias.

Rahvusvaheline julgeolek, millesse annab oma panuse ka Eesti, on kompleksne ning paljude erinevate teguritega süsteem. Üldjoontes olid 2009. aastal sellele süsteemile esitatud väljakutsed ületatavad ja asetleidnud arengud aitasid kaasa rahulikuma ning turvalisema maailma saavutamisele. Üldpilti vaadates võisime 2009. aasta lõpuks ka tõdeda, et Eesti julgeolek on tagatud tugevamalt kui eales varem. •

Sõjalise kaitse arengukava – kuidas edasi?

Margus Pae
Kaitseministeeriumi riigikaitse
planeerimise osakonna juhataja

Riigikaitse planeerimise osakond koostab valitsemisala eelarve, korraldab kaitseplaneerimist ning riigikaitse arenguprogrammide ellurakendamist.

Margus Pae töötab Kaitseministeeriumis 1998. aastast, riigikaitse planeerimise osakonna juhatajana alates 2005. aastast. Margus Pae on lõpetanud Tallinna Ülikooli haldusjuhtimise erialal ning täiendanud end erinevatel kursustel Euroopas ja Ameerika Ühendriikides.

2009. aasta jaanuaris kehtestas Vabariigi Valitsus „Sõjalise kaitse arengukava 2009–2018“, mille rakendamise algus sattus väga keerulisse aega. Vaid kolm nädalat hiljem otsustati esimese negatiivse lisaeeelarvega teiste valdkondade kõrval kärpida jõuliselt ka kaitse-eelarvet. Järgmised kärped tehti juunis, lisaks seati piiranguid väljamaksete tegemisele, muutes nii oluliselt arengukavas ette nähtud otsuste tegemist. See kõik sundis küsima, kas arengukava on kinnitatud kujul üldse elujõuline või tuleb hakata kõike ümber kujundama?

Siinjuures on tähtis eristada 2009. aasta eelarveküsimusi pikaajalistest prognoosidest. Arengukava eesmärk ei olnud vallandada revolutsiooni Eesti riigikaitse arengus, vaid aidata kaasa riigikaitse evolutsioonilisele arengule, mis sulandab senitehtu täpsustatud pikaajaliste sihtidega. Kärbete mõju tuleb eelkõige hinnata kui arengukava rakendamise lähte-positiooni halvenemist.

Hoopis murettekitavam on vaadelda pikaajalisi trende.

2008. aastal tehtud Rahandusministeeriumi suveprognoos hindas Eesti 2009. aasta SKP suurusks 256 miljardit krooni; 2009. aastal tehtud suveprognoos aga 2010. aasta SKP suurusks 210 miljardit krooni – langus aasta lõikes 18% ehk ligi viiendiku võrra. Eelarvepositiooni parandamise käigus olid kasutusel ka hinnangud, mis kirjeldasid veelgi mustemaid stsenaariume. Kui projitseerida taoline järsk ressursside vähenemine arengukava alguses kuni 2018. aastani, näitab isegi kõige optimistlikumate majanduskasvu mudelite kasutamine, et 2008/09 järsu majanduslanguse ning sellest tingitud märksa kehvemate majanduskasvu näitajate koosmõjul on arengukavas kinnitatud programmideks kasutada umbes 25% vähem raha kui lubasid eeldada arengukava koostamisel aluseks võetud hinnangud.

Mõningast lohutust võib pakkuda vaid tõsiasi, et tegelikkuses ei tea praegu keegi, kuidas Eesti SKP kasvudünaamika arenema hakkab. Optimistlikumad meie seast võivad seetõttu uskuda, et ehk kujuneb tulevik siiski prognoosidest roosilisemaks. Päris kindlasti ei muuda see usk aga vajadust otsida paremaid lahendusi, kuidas kinnitatud arengukava kujunenud olukorras täita.

Kas teeme kavandatust vähem?

Minu hinnangul on tähtis silmas pidada arengukava koostamisel kasutatud meetodikat, mis majanduslanguse taustal on omandanud varasemast veelgi olulisema tähenduse. Arengukava koostades panime kõik arendamist vajavad võimed tähtsuse järjekorras ritta: number 1 on tähtsam kui number 2, 49 tähtsam kui 50 jne. See, kui palju võimeid on võimalik realselt kuni 2018. aastani välja arendada, sõltub kasutada olevast rahast. Piiratud ressursid jagavad nimekirja nähtamatu „punase joonega“ kaheks. On selge, et nüüdseks on see joon liikunud, ja kahjuks mitte mööda nimekirja allapoole, vaid jõuliselt ülespoole, sundides meid oma võimalusi ja ambitsioone ümber hindama. Seetõttu tuleb mõne võime arendamise osas, mida arengukava koostades arvasime endile jõukohase olevat, alustada liitlastega dialoogi toetuse saamiseks. Mõned võimed tuleb aga paratamatult esialgsest ajakavast välja jätta ning lükata kaugemasse tulevikku.

Kas proovime odavamalt?

Arvestades, et kasutada olevad ressursid on võrreldes arengukava koostamise aegsetega vähenenud umbes 25%, võime püüda arengukavas ette nähtud arendusi teha selle võrra odavamalt. See tähendab, et jätame kõik arengukava tingimused samaks, kuid korrutame iga arenduse maksumuse 0,75-ga, saades nii arengukava täitmiseks uue eelarve. Selline lahendus eeldab, et saavutame kõik kokkulepitud eesmärgid oluliselt odavamalt, sh asendame uutena kavandatud varustusehanked sõbrahinnaga või täiesti tasuta saadava varustusega. Kahjuks või õnneks on seda Eestis juba proovitud ja karmid õppetunnid kätte saadud – sõbrahinnaga saadud kingitus võtab liiga sageli Trooja hobuse kuju, hakates hiljem isukalt ahmima meie rahakoti sisu.

Odavamalt saab ka siis, kui vaatame üle püsikulud. Kindlasti on võimalik leida lisaraha riigikaitse rahuaegse struktuuri tõhustamisega: liita allstruktuure, vähendada tegevuskulusid personali koondades jms. 2009. aastal tehti sellega Kaitseministeeriumi valitsemisalas jõuliselt algust ja kindlasti see protsess jätkub. Kuid vaadates tegevuskulude tervikmahtu, võib siiski väita, et nii saadav pikaajaline tulu ei suuda lahendada arengukava täitmise probleeme, mis on tingitud kehvemaks muutunud finantsperspektiivist.

Sõjalise kaitse arengukava üks prioriteetne tegevussuund on jätkata investeringuid õhukaitse arendamiseks. Juba käimasolev Ämari lennubaasi rekonstrueerimine koos radarseire parandamisega võimaldab tulevikus meie liitlaste hävitajatel maanduda 40 km kaugusel Tallinna kesklinnast. Liitlaste nähtav kohalolek Eesti territooriumil ja õhuruumis on meie julgeoleku kindlustamisel omaette väärtuseks.

Ämari lennubaasi liiklusala ehitustööd 2009. mais.

Liiklusala projektid moodustavad 70% NATO ja Eesti ühisrahastamisel tehtavate Ämari lennubaasi renoveerimistöde mahust. Nende projektidega on kaetud lennuraja, ruleerimis- teede, tuledesüsteemi ning perroonide ja lennukite püüdsüsteemide renoveerimine ning ehitus. Üle poole ehk 57% liiklusala projektide maksumusest kaetakse NATO vahenditest.

2009. aastal sõlmis Kaitseministeerium Soome kaitseministeeriumi ja Prantsuse firmaga Thales-Raytheon Systems hankelepingu kokku 14 radarisüsteemi Ground Master 403 ostmiseks. Eesti saab kaks kolmedimensioonilist keskmaaradarit, mis katavad Eesti ja Eestit ümbritseva õhuruumi ühtse radaripildiga. Ühishange soomlastega võimaldas radarid saada ligi 50% soodsamalt kui iseseisvalt hankides. Ühe radari hinnaks kujuneb ligi 11,3 miljonit eurot.

Kas loobume sõjalise kaitse arengukavast?

Kolmas võimalus on arengukava kui masu ohver prügikasti visata ning minna tagasi kunagiste lahenduste juurde, mille puhul tihtilugu vaadati esmalt ühe aasta eelarvevõimalused ja alustati seejärel elavat diskussiooni selle üle, kas sel aastal tuleks osta tanke, korvette või rakette. Ja nii igal aastal. Kindlasti on võimalik kirjeldada ka neljandat, viendat, kümendat võimalust arengukavaga majandussurutise tingimustes edasiliikumiseks, kuid kokkuvõttes tuleb meil iga võimaluse juures mõista üht lihtsat tõsiasja – kaitse-eelarve vähenemine ei mõjuta arengukava koostamisel kehtinud julgeolekuolukorda, sellest tulenevaid sõjalisi stsenaariume ja meie võimevajadusi nende stsenaariumidega toimetulemiseks. Meil ei ole mõtet tegelda enesepettusega – arengukavas kirjeldatud ohud ja neist johtuv vajadus meie vastumeetmete järele on jätkuvalt asjakohased.

Kuidas edasi?

Töö arengukava projektide ellurakendamiseks jätkub, keskendudes esmajärjekorras nn „tubasele tööle“, mis peab nii või teisiti eelnema hankelepingute sõlmimisele. Sõltumata sellest, kas on tegemist majandussurutise või majandusboomiga – eksperdid valmistavad ette uute võimete kasutuspõhimõtted, terviknõuded personalile, väljaõppele, infrastruktuurile, samuti varustuse elutsüklimaksumuse kirjelduse. Õigupoolest on siin peidus üks vähestest majanduslan-

guse positiivsetest aspektidest – konkurents vabadele vahenditele on oluliselt kasvanud, mistõttu võime eeldada, et need arengukava projektide konkreetsed lahendused, mis saavad positiivse rahastamisotsuse, on väga kvaliteetsed. 2010. aastal valmiva rakendusdokumendi „Sõjalise kaitse tegevuskava kuni 2014. aastani“ prognoosi järgi on 2011.–2014. aasta kaitse-eelarve kogumahust võimalik suunata arengukava projektide elluviimiseks ja kasutada 2008/09 kärpete tõttu ajatatud projektide (taas)käivitamiseks umbes 7 miljardit krooni. Olen veendunud, et läbimõeldult tegutsedes on selle summaga võimalik arengukava prioriteete vägagi korralikult järgida.

Majanduslanguse mõju arengukava rakendamisele on ilmne ja tugev, kuid kindlasti mitte hävitav. Majanduskriis ei tee olematuks arengukavas kirjeldatud ohupilti ega vähenda vajadust arendada Eesti riigikaitset toimetulekuks kirjeldatud ohtudega. Arengukava koostamine ei olnud ühekordne jõupingutus, vaid teadlik tegevus selleks, et luua loogiline sidusus julgeolekupoliitika aluste, sõjalise kaitse strateegia, sõjaliste võimete pikaajalise arengukava ja keskpika perioodi rakenduskava vahel.

2010. aastal on valmimas uuendatud julgeolekupoliitika aluste dokument, sellele järgneb uus riigikaitse strateegiline kava. Viimase alusel käivitub 2011. aasta alguses järgmise kümneaastase arengukava koostamise protsess paralleelselt kehtiva arengukava ellurakendamisega. Uus sõjalise kaitse arengukava ajavahemikuks 2013–2022, valmib 2012. aasta lõpuks. •

JÄGALA KAITSEVÄELINNAK

PLANEERINGU ESKIIS

SELETUS

- OLEMASOLEVAD EHTISED
- PLANEERITAVAD EHTISED
- PLANEERITAVAD TEED JA PLATSID
- EHTUSKEELUVÖÖND 15 M

PIIRANGUVÖÖND 100M

LINNAKUSSE SISSEPÄÄS

- 1 MESS (OSA MAJAST KÜLALISTEMAJA)
- 2 SÖDURIKODU
- 3 KASARMU (480 AJATEENIJAT)
- 4 KASARMU (KAADRIKAITSEVÄELASED)
- 5 STAABIHOONE (200 OHVITSERI)
- 6 ÕPPEHOONE
- 7 SÖÖKLA (300 KOHTA)
- 8 AMBULANTS
- 9 PÜHAKODA
- 10 PÄÄSLA-VAHTKONNAHOONE
- 11 SPORDIHOONE
- 12 STADION
- 15 REMONDIÕKOGU (1. LIIN)
- 16 REMONDIÕKOGU (3. LIIN)
- 18 KÄTLAMAJA
- 19 PUURKAEV (OL.OL. JA RAJATAV)
- 20 VEEPUHASTUSRAJATIS (OL.OL.)
- 21 TAKISTUSRIBA
- 22 TEHNIKA HOIUPLATS 400 VEOKILE
- 23 VÄLJÄOPPEMASINATE PARKLA 200 (+ 40 - SOOMUKID) VEOKILE
(23a PESUETAKAARDID, 23b RATTAPESUVANN, 23c BENSINIJAAM)
- 24 SÕIDUAUTODE PARKIMISPLATSID (KOKKU 1000 AUTOT)
- 25 RIVIPLATS
- 26 SILD (AUTOD, JALAKÄIJAD)
- 27 VÄEOSA SÜMBOL (RIVIPLATS)
- 28 RIVI MAOMANG
- 29 PERSPEKTIVNE HOONE
- 29a PERSPEKTIVNE HOONE (AJUTISED PALLIMANGUPLATSID)
- 30 KAITSEVÄE MUSEUM
- 31 JALAKÄIJATE SILD (OL.OL. JA RAJATAV)
- 32 TRAFI (OL.OL.)
- 33 PAADISILD
- 34 VÄRVAVALVE
- 35 KAITSELIDU HOONE
- 36 PERSPEKTIVNE HOONE
- 37 ÜMBERPOORAMISRING

Jägala kaitsevaelinnaku planeeringu kavand.

Sõjalise kaitse arengukava kohaselt paiknevad sel aastakümnel Jägala ümber praegu Tallinnas asuvad Vahipataljon, Staabi- ja sidepataljon, Logistikapataljon ja Luurepataljon. Praeguse kavandi kohaselt säilitatakse Jägala senistest ehitistest vaid ajaloolised mõisahooned ning ehitatakse uued kasarmud, staabihoone, söökla, õppehooned, ambulants, spordikompleks ja sõdurikodu kokku umbes 1500 kaitsevaelasele.

Eesti on NATOs nähtavaks muutunud, nagu ka NATO Eestis

Erik Marmel
Kaitseministeeriumi NATO ja Euroopa Liidu
osakonna juhataja

NATO ja Euroopa Liidu osakond koordineerib koostööd NATO ja Euroopa Liidu julgeoleku- ja kaitsepoliitika valdkonnas.

Erik Marmel töötab Kaitseministeeriumis 2008. aastast. Aastatel 1993–2008 töötas ta Välisministeeriumis. Erik Marmel on juhtinud Välisministeeriumi poliitikaosakonna rahvusvaheliste organisatsioonide ja julgeolekupoliitika bürood ning töötanud poliitikadiplomaadina ja asejuhina Eesti esinduses NATO juures, saatkondades Washingtonis ja Londonis. Ta on lõpetanud Tartu Ülikooli filosoofiateaduskonna ja omandanud magistr kraadi Ameerika Ühendriikides Notre Dame'i Ülikoolis.

NATOs oldud aastad on Eesti jaoks olnud tegusad. Eesti julgeolekupoliitilised huvid on olnud kindlalt kaitstud. Kuue aastaga on Eesti oma tegevusega tõestanud, et on NATO tõsiseltvõetav ja hinnatud liitlane. Edasine tegevus lähtub juba NATO uuest strateegilisest kontseptsioonist, mis võetakse tõenäoliselt vastu 2010. aasta novembris NATO Lissaboni tippkohtumisel.

Üldine julgeolekukeskkond, millega NATO seisis silmitsi 2004. aastal, kui Eestist sai ametlikult NATO liige, erines mõneti tänasest: NATO solidaarsus ja üleatlandiline side olid Iraagi sõja tõttu sügavalt kahjustatud, alliansi suurimaks väljakutseks oli võitlus terrorismiga, prioriteetseteks ülesanneteks olid sõjalised operatsioonid ja missioonid väljaspool NATO territooriumi. Territoriaalkaitset selle traditsioonilises mõistes ei peetud NATO peamiseks probleemiks, sest külm sõda oli minevik ning konventsionaalset ohtu enam kerkimas ei nähtud. 2008. aastal muutus aga reaalseks võimalus, et 21. sajandi Euroopas võib üks riik teise piire sõjalise jõuga muutma hakata, ning see vajab nii poliitilist kui ka sõjalist hinnangut.

Kollektiivkaitse – vajadus kaitsta ühiseid väärtusi

Just kollektiivkaitse, selle toimimine ja tugevdamine, on olnud Eesti üks peamisi tegevussuundi NATO liikmena. See lähtub soovist kaitsta alati ja kõikjal ühiseid väärtusi, vabadust ning julgeolekut. Kollektiivkaitse aluseks on Euroopa ja Põhja-Ameerika liitlaste tugev side ja 28 liikmesriigi üksmeelne tegevus.

Praegu tähendab NATO kollektiivkaitse ühelt poolt NATO liikmesriikide territoriaalkaitset ning teiselt poolt väljaspool NATO liikmesriikide territooriumi julgeoleku tagamiseks korraldatavaid operatsioone ja missioone. NATO on leidmas sünergia nende kahe lähenemise vahel ning Eesti on oma tegevuses NATO liitlasena seda koostööd ka arvestanud. Kuigi kodus võib olla rahulik, asuvad NATO peamised julgeolekumured NATO territooriumist kaugemal. Samas tehakse palju tööd ka selle nimel, et kodused asjad hooletusse ei jääks ning et territoriaalkaitse tugevneks ja areneks – NATO igapäevaseks tegevuseks on ka kaitseplaanide pidev uuendamine.

2009. aasta oktoobris külastas NATO peasekretär Anders Fogh Rasmussen Eesti Kaitseministeeriumi. Kohtumisel kaitseminister Jaak Aaviksooga rõhutas Rasmussen, et artikkel 5 on endiselt NATO põhifunktsioon, nagu see on olnud viimase 60 aasta jooksul. „Selge on, et alliansi territooriumi kaitsmine jääb NATO põhiülesandeks ka uues strateegilises kontseptsioonis,“ rõhutas peasekretär Rasmussen. „NATO nähtav kohalolek kogu alliansi territooriumil on erakordselt tähtis,“ lisas ta.

NATO tähelepanu on mobiilsete üksuste loomisel

Praha tippkohtumisel 2002. aastal, kui Eesti sai kutse alliansiga liitumiseks, otsustas NATO 21. sajandi väljakutsetele tõhusamalt vastamiseks käivitada arendus- ja ümberkujundusprotsessi. Selle peamine eesmärk on valmistada ette vägesid ning parandada nende ettevalmistust nii traditsiooniliste kui ka uute ohtudega võitlemiseks. NATO on otsustanud välja arendada professionaalsed siirdavad üksused, mis tähendab, et riikide kaitsevõimet tuleb arendada nii, et iga alliansi liige oleks võimeline hoidma 10% oma maaväe koosseisust välismissioonidel ja vajadusel siirata oma territooriumilt kuni 50% kogu maaväest. Vägede mobiilsus tähendab, et üksusi on lihtne ümber paigutada ning nende varustus on modernne, et vajaduse korral tagada üleilmset julgeolekut ning samas kindlustada iga liikmesriigi julgeolekut. See on väga oluline aspekt ka Eesti kaitseplaneerimise vaatenurgast.

Praha tippkohtumisel 2002. aastal otsustasid liitlased luua NATO reageerimisjõud (NRF – *NATO Response Force*), ehk maa-, mere- ja õhuväge ühendava ja ühise juhtimise all

toimiva kõrgvalmiduses siirdava mitmeriigiüksuse. 2009. aasta kaitseministrite kohtumisel otsustati luua NRFi uus mudel, mille tulemusel moodustatakse NRFi koosseisus kiirreageerimisüksus (IRF – *Immediate Reaction Force*). Selle koosseisus ja tegevuses hakkavad osalema ka Eesti kaitseväelased. Kiirreageerimisüksusest saab NATO rusikajõud kiireks reageerimiseks ähvardavatele ohtudele. 2010. aasta esimesel poolel osalevad eestlased koos leedukatega 204-liikmelises üksuses *NRF-14 Baltbati* koosseisus.

Ühisõppused muudavad NATO liikmesriikides nähtavaks

NATO ühisõppused arendavad liitlaste koostööd ning muudavad alliansi tegevuse liikmesriikides nähtavaks. Eesti on huvitatud, et liikmesriikide kaitseväge peastaabid oleksid tihedalt seotud NATO staapidega ning et kogu alliansi territooriumil toimuks ühine planeerimine ja valmistumine kollektiivkaitse ülesannete täitmiseks. Ühisõppuste kaudu on tagatud NATO usutavus, mis omakorda tagab piisava heidutusvõime. Eesti on NATO liikmesriigina seadnud selle suunalise tegevuse tähtsaks kohale, sest just tugev heidu-

Juunis toimus Lätis, Adaži polügoonil Balti pataljoni õppuse Baltic Eagle hindamisfaas, mille käigus hinnati pataljoni lahinguvõimelisust. Balti pataljoni on kolme Balti riigi ühine jalaväeüksus, mis loodi, et panustada NATO reageerimisjõududesse NRF-14. Reageerimisjõud ühendavad eliitüksuseid, mida võib viie päeva jooksul saata maailma erinevatesse paikadesse sõjalisi ülesandeid täitma.

tusvõime muudab võimaliku vaenlase rünnaku tõenäosuse minimaalseks. On hea meel tõdeda, et NATOd on saavutatud üksmeel järgnevatel aastatel Balti regioonile rohkem tähelepanu pöörata, mistõttu saame allianssi koosharjutamist meie territooriumil edaspidi veelgi rohkem näha.

Eesti on eeskujulik NATO liitlane

Eesti on üle kuue aasta kuulunud maailma tugevaimasse sõjalisesse organisatsiooni, saades osa alliansi liikmesusega kaasnevast julgeolekust ja stabiilsusest. See tähendab ka, et meilt oodatakse vastu jõukohast panustamist kogu alliansi julgeolekusse.

Kõige nähtavam osa Eesti kohalolekust NATOd on meie osalemine NATO operatsioonides. Eesti osaleb NATO sõjalistes operatsioonides, sest nii näeb ette kollektiivkaitse põhimõte. Osaleme NATO operatsioonides, et oma võimete piires tagada alliansi kollektiivne edu ja hoida vaenlane ohjatuna tema päritolukohas. Eesti sõdurid võitlevad Afganistani rahutus Helmandi provintsis vägivaldse ekstremismiga selle nimel, et sealset julgeolekukeskkonda ja selle kaudu kohalike elanike elu paremaks muuta ning et laiemalt kindlus-

tada meie ja liitlaste julgeolekut kodus. Meie sõdurid on aastatega muutnud Eesti eeskujulikuks NATO liitlaseks – nad saavad hakkama ka kõige raskemate ülesannete täitmisega ja on liitlaste poolt hinnatud asendamatu jõuna. Panustades alliansi julgeolekusse, pole meil põhjust kahelda, et meie liitlased teevad sedasama, kui oht peaks ähvardama meid.

NATO liitlased turvavad meie õhuruumi

Piiride kontroll ja nende puutumatus on üks suveräänsuse peamisi tingimusi. Eestil puuduvad õhupiiride kontrollimiseks vajalikud ressursid ning seetõttu turvavad meie õhuruumi NATO liitlased.

Praegune neljakuulisel rotatsioonil põhinev õhuturbekorraldus kehtib kindlasti kuni 2014. aastani. Järgmise aasta jooksul peavad liitlased Eesti, Läti ja Leedu ettepanekute põhjal otsustama, milliseks kujuneb õhuturbe tulevik pikemas ajaraamis. Õhuturbe korraldamiseks ja ka teiste NATO vajaduste rahuldamiseks rahastab NATO võrdselt Eesti enda panusega Ämari lennuväebaasi ehitust. Tegemist on mahuka projektiga, mis annab valmides Eestile ja NATO-le juurde moodsa multifunktsionaalse õhuväebaasi.

Majanduskriis ei läinud NATOst mööda

Praegu on NATOs väga teravalt päevakorral organisatsiooni tegevuse rahastamine. Paljud liitlased on külma sõja lõppedes kaitsekulutusi vähendanud ning nn rahu dividendid teistesse valdkondadesse suunanud. Praeguseks on selge, et see lähenemine pole jätkusuutlik – NATO-I kui organisatsioonil tuleb langetada raskeid otsuseid, et rahastada oma igapäevast tegevust. Üleilmne majanduskriis ei ole jätnud NATOt puutumata. Eesti huviks on, et väljaspool NATO territooriumi toimuvate operatsioonide rahastamine ja NATO infrastruktuuri arendamiseks tehtavad kulutused, mis on vajalikud liitlasriikide kaitsmiseks, oleksid tasakaalus.

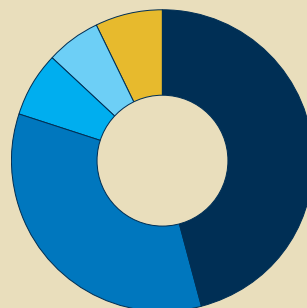
Fookuses on NATO ühisrahastamise teema ehk küsimus, kuidas vähenenud ressursse ühiselt paremini ära kasutada. Selles küsimuses on Eesti toetanud mitmeriigiprojektide elluviimist, mis aitab eriti väikeriikidel puudujäävaid võimeid paremini arendada.

Teravalt on päevakorral ka riikide kaitse-eelarvete küsimus ning vajadus eraldada 2% sisemajanduse kogutoodangust kaitsekulutusteks. 2010. aastal moodustavad Eesti kaitsekulud 1,86% sisemajanduse kogutoodangust ning kuigi me ei täida 2% nõuet, püüdleb valitsus selle poole, et lähiaastatel lubatud tase saavutada. Eesti seisukoht on, et kokku lepitud 2% saavutamine peaks olema kõikide liikmesriikide kindel eesmärk.

NATO vaatab tulevikku

2010. aasta on NATO jaoks olulise tähtsusega, sest see annab vastuse, milliseks kujuneb alliansi uus strateegiline nägemus. Praegu kehtiv, 1999. aastal vastuvõetud strateegiline kontseptsioon on oma aja teatud mõttes ära elanud. 2010. aasta sügisel kiidetakse NATO Lissaboni tippkohtumisel heaks uus strateegiline kontseptsioon, mis on allianssi suunanäitajaks järgmisel kümnendil. Võime olla kindlad, et uue strateegilise kontseptsiooni aluseks on endiselt kollektiivkaitse põhimõte ja kõik sellega seonduv – nagu on kirja pandud Washingtoni lepingu 5. artiklis ning millest kõik liitlased julgeoleku, heaolu ja demokraatia kaitsmisel lähtuvad. Lisaks püütakse leida vastused küsimustele, kuidas reageerida uutele ohtudele, nagu näiteks terrorism ja küberrünnakud; milliseks peaks kujunema suhted NATO partneritega; kuidas tõhustada koostööd teiste rahvusvaheliste organisatsioonidega, eelkõige Euroopa Liiduga; milline on NATO roll üleilmses julgeolekupoliitikas. Uus strateegiline kontseptsioon aitab NATO-I tervikuna ja Eestil alliansi liikmena tulevikuks sammu seada. •

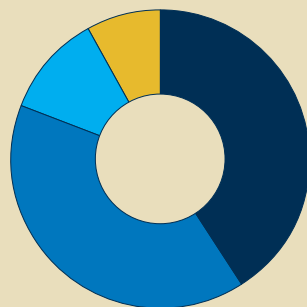
2010. aasta jaanuaris tehtud avaliku arvamuse küsitluse järgi toetab 80% eestimaalastest kuulumist NATOsse. Küsitletud eestlastest toetas NATOsse kuulumist 93%, küsitletud mitte-eestlastest aga 51%. Kusjuures mitte-eestlaste hulgas on 19% neid, kes on toetajate grupiga liitunud viimase poole aasta jooksul. Need on Eesti NATOsse kuulumise ajaloo kõige suuremad toetusenäitajad.

Suhtumine NATOsse kuulumisse (kõik vastajad):

- Kindlasti poolt 46%
- Pigem poolt 34%
- Pigem vastu 7%
- Kindlasti vastu 6%
- Ei oska öelda 7%

Huvitavamgi veel on aga sama küsitluse teine tulemus, mille järgi ainult 41% kõigist vastanuist – seega pool NATO toetajaist – usub, et rünnaku korral tuleb NATO Eestile ka tegelikult appi. Paradoksaalsel kombel kiidame ühest küljest NATOsse kuulumise heaks, kuid teisalt seame kahtluse alla alliansi peamise idee – kollektiivkaitse – rakendumise.

Võimaliku abi osutamine Eestile NATO poolt võimaliku sõjalise konflikt korral (kõik vastajad):

- NATO osutaks otsest abi 41%
- NATO osutaks vaid poliitilist ja diplomaatilist toetust 40%
- Ei oska öelda 11%
- NATO ei tule appi 8%

Balti riigid otsivad uusi lahendusi oma õhuruumi turvamiseks

Joel-Kaspar Veidebaum
Kaitseministeeriumi NATO ja Euroopa Liidu
osakonna nõunik

NATO ja Euroopa Liidu osakond koordineerib koostööd NATO ja Euroopa Liidu julgeoleku- ja kaitsepoliitika valdkonnas.

Joel-Kaspar Veidebaum töötab Kaitseministeeriumis alates 2003. aastast. Praegu on tema tööülesandeks koordineerida Eesti NATO-suunalist kaitsepoliitikat. Joel-Kaspar Veidebaum on lõpetanud Tallinna Ülikooli haldusjuhtimise erialal, läbinud mitmeid kursuseid Saksamaal Oberammergaus asuvas NATO Koolis ja Marshalli Keskuses. Joel-Kaspar Veidebaum on Kaitseliidu liige alates 2000. aastast.

Oma õhuruumi turvamine on iga iseseisva riigi õigus ja kohustus. Samas on see aga keeruline, ajamahukas ning kulukas – Eesti oma õhuruumi praegu veel iseseisvalt turvata ei suuda. Seetõttu hoolitsevad Balti riikide ja seeläbi ka tükikese NATO õhuruumi turvamise eest meie NATO liitlased. Eesti seisab sel ja tõenäoliselt ka järgmistel aastatel keerulise ülesande ees – kuidas tagada püsiv õhuturve Eesti õhuruumis ning mis vahenditega seda teha?

Õhuturve on rahuaja operatsioon. Kõikvõimalikest funktsioonidest, mida püüdurhävitatjatega saab täita, moodustab õhuturve vaid väga väikese osa. Õhuruumi turvamise käigus tuvastatakse visuaalselt õhuruumis lendavad lennudevahendid ning vajaduse korral sunnitakse neid tegutsema reeglite järgi. Õhuturbe raames aidatakse aga ka näiteks rikke tõttu eksinud lennudevahendeid neid juhtides ja suunates, vältides nii võimalikke õnnetusi ning seega päästes inimesid. Äärmuslikes olukordades ja viimase abinõuna peab õhuruumis valvav püüdurhävitava olema võimeline rakendama jõudu.

Mida tähendab lennudevahendi visuaalne tuvastamine

Lendamist kui fakti saab dokumenteerida ka üksnes radarite abil, kuid seda siiski teatud piirini. Radarid jälgivad lennu liiklust üldiselt, andes eelkõige infot lennudevahendite liikumisest. Kui lennudevahendil on vastavad seadmed sisse lülitatud, on võimalik saada infot ka lennuki tüübi, marsruudi jms kohta. Õhuturbe seisukohast tekib probleem siis, kui lennudevahend ei soovi kehtestatud lennureegleid järgida või saadab enda kohta välja valeinformatsiooni. Sellise kahtluse korral on ainus võimalus tuvastada õhuruumi tunginud lennudevahend visuaalselt – püüdurhävitava lendab lennudevahendile nii lähedale, et visuaalselt on võimalik radariga avastatud lennukit tuvastada. Edasine tegevus sõltub juba paljudest teguritest ja konkreetsest olukorrast.

NATO on Balti õhuruumi turvanud üle kuue aasta

NATOs kehtivate standardite järgi peab liikmesriikide kohal olevas õhuruumis olema tagatud õhuturve. Seda muidugi juhul, kui Eesti NATO liitlasena mingil põhjusel ise teisiti ei otsusta.

17. juulil tähistati Eesti Õhuväe 90. aastapäeva. Sel puhul tegi Eesti õhuruumis demonstratsioonlennu Ameerika Ühendriikide strateegiline pommituslennuk B-52, näidates sellega, et Eesti õhuruum on lahutamatu osa NATO õhuruumist. B-52 on turboreaktiivmootoritega pikamaa strateegiline pommitaja. Pommitaja on võimeline kandma kuni 32 tonni erinevat relvastust ja laskemoona. Viiekümnendate aastate alguses ehitatud pommitaja oli kavandatud tuumapommi kandmiseks.

Tõsiasi, et siiani on meie õhuruumi turvamise eest hoolit-
senud NATO, näitab liitlaste solidaarsust ja NATO alus-
põhimõtete kindlat kehtimist. Rahaliste vahendite eest, mis
muidu oleksid Eestil kulunud oma õhuturbe väljaarendam-
isele, on arendatud või uuendatud tunduvalt kiireloomu-
lisemaid võimeid, samuti panustatud NATO operatsiooni-
desse. Eesti osaleb NATO kollektiivkaitses oma võimete ja
oskuste piires ning samal ajal patrullivad NATO lennukid
meie õhuruumis.

Praegu turvavad liitlased Balti riikide õhuruumi neljakuuliste
tsüklite kaupa. Seni on õhuturbes osalenud 14 NATO liitlast:

Belgia, Tšehhi, Taani, Prantsusmaa, Saksamaa, Holland,
Norra, Poola, Portugal, Rumeenia, Hispaania, Türgi,
Ameerika Ühendriigid ja Ühendkuningriik. Neist omakorda
pool on osalenud Balti riikide õhuturbes mitu korda.

NATO on otsustanud pikendada õhuturvet Eesti, Läti ja
Leedu kohal 2014. aasta lõpuni. Kuna igasuguste alterna-
tiivsete lahendite elluviimine on aeganõudev, taotlevad Balti
riigid, et praegune õhuturbekorraldus kehtiks 2018. aasta
lõpuni, lubades, et hiljemalt 2011. aasta lõpuks tulla-
kse välja realistliku ja põhjendatud visiooniga Balti riikide edasisest
õhuturbekorraldusest.

Balti riikidel on valmimas visioon oma õhuruumi turvamiseks

Balti riigid ei istu käed rüpes ega oota, millist õhuturbe lahendit pakuvad liitlased meie õhuruumi turvamiseks. Meilt oodatakse, et me ise analüüsiksime põhjalikult erinevaid võimalusi ning tuleksime välja oma ideedega. Samas aga peavad meie soovid olema kaalutletud, realistlikud ja põhjendatud. Balti riigid on ühiselt moodustanud töögrupi, kuhu kuuluvad eksperdid Eesti, Läti ja Leedu kaitseministeeriumist ja õhuväest. Kogu viimase aasta on töögrupp aktiivselt tegelnud Balti riikide õhuturbe tuleviku analüüsimisega.

Eksperdid uurivad erinevaid võimalusi tulevaseks õhuturbelahendiks poliitilisest, rahalisest, õiguslikust ja efektiivsuse aspektist. Analüüsitakse mitmeid variante – alates oma lennudevahendite soetamisest (nii ühiselt Läti ja Leeduga kui ka eraldi) ning lõpetades praegusele sarnanevate lahenditega. Selgitatakse erinevate õhuturbelahendite tarbeks vajaminevat lennudevahendite arvu, pilootide arvu, toetusmeeskondade, näiteks mehaanikute ja inseneride hulka. Loomulikult käsitletakse ka iga lahendi maksumust, elluviimise keerukust jms. Analüüsi on kaasatud ka sõltumatud väliseksperdid ning esindajad USA õhuväest, kes nõustavad Balti riike võimalike erinevate õhuturbe lahendite efektiivsuse ja kulukuse aspektist.

Ämari lennubaas muudab õhuturbe efektiivsemaks

Mõne aasta pärast saavutab täisvalmiduse Ämari lennubaas, mis lubab suurendada õhuturbe operatsiooni paindlikkust ja efektiivsust. See tähendab, et liitlaste püüdurhävitatjad võivad hakata paiknema ka Eestis. Üksikasjadest on veel vara rääkida, kuid see on üks võimalus Balti riikide õhuturbe korraldamiseks tulevikus. Osaliselt NATO vahenditega renoveeritavast Ämari lennuväljast saab kvaliteetne ja tänapäevane lennubaas. Kuid otsuseni, mis paneb püsivalt paika õhuturbe tuleviku, on veel pikk tee. Balti riikide ühine õhuturbeanalüüs on lähiajal muutumas otsustusprotsessiks. Analüüsi käigus kogutud informatsiooni põhjal tuleb riigisiselt otsustada, milline lahendus on Eesti jaoks kõige sobivam ning seejärel oma seisukohad Läti ja Leeduga ühitada. Seejärel tuleb alustada läbirääkimisi NATO liitlastega, sest uus õhuturbelahend saab tekkida vaid kõigi NATO liikmesriikide vahelise konsensuse alusel. •

17. augustil maandusid Tallinna lennuväljal Tšehhi hävitajad Gripen. Tšehhi hävitajad turvasid Balti riikide õhuruumi neli kuud – maist augustini. Gripenid osalesid võidupüha paraadi ja õhuväe aastapäeva puhul korraldatud ülelennul. Samuti võtsid Tšehhi hävitajad osa juulis toimunud Balti riikide õhuruumis toimunud õhuturbeharjutusest.

Gripen on ehitatud Rootsis, hävitaja maksimaalne kiirus on 2130 km/h.

Õhuväe ülem brigaadikindral Valeri Saar tutvub Gripeniga lähemalt.

Eesti julgeolek, NATO ja Venemaa

Juhan Kivirähk
Rahvusvahelise Kaitseuringute
Keskuse vanemteadur

2006. aastal asutatud Rahvusvahelise Kaitseuringute Keskuse ülesandeks on jälgida ja analüüsida kaitse- ja julgeolekuvaldkonnas toimuvaid ülemaailmseid arenguid ning Eestile erihuvi pakkuvaid kitsamaid teemasid.

Juhan Kivirähk juhib Rahvusvahelise Kaitseuringute Keskuse sotsioloogilist uurimisuunda. Tema uurimistöo keskendub Eesti elanikkonna riigikaitsealastele hoiakutele, nende muutumisele pärast Eesti liitumist NATOga ja võrdlemisele teiste NATO uute ja vanade liikmesriikide vastavate uuringute tulemustega.

Avaliku arvamuse uuringutega on ta tegelema juba üle 25 aasta. Juhan Kivirähk on lõpetanud Tartu Ülikooli majandusküberneetika eriala.

Viimase kümne aasta jooksul korrapäraselt korraldatud avaliku arvamuse küsitlused näitavad, et eestlaste ja Eestis elavate venelaste hoiakud NATO liikmesuse suhtes on läbi aegade olnud erinevad, tingituna eelkõige eestlaste ja venelaste erinevatest kommunikatsioonikanalitest, mida info saamiseks kasutatakse.

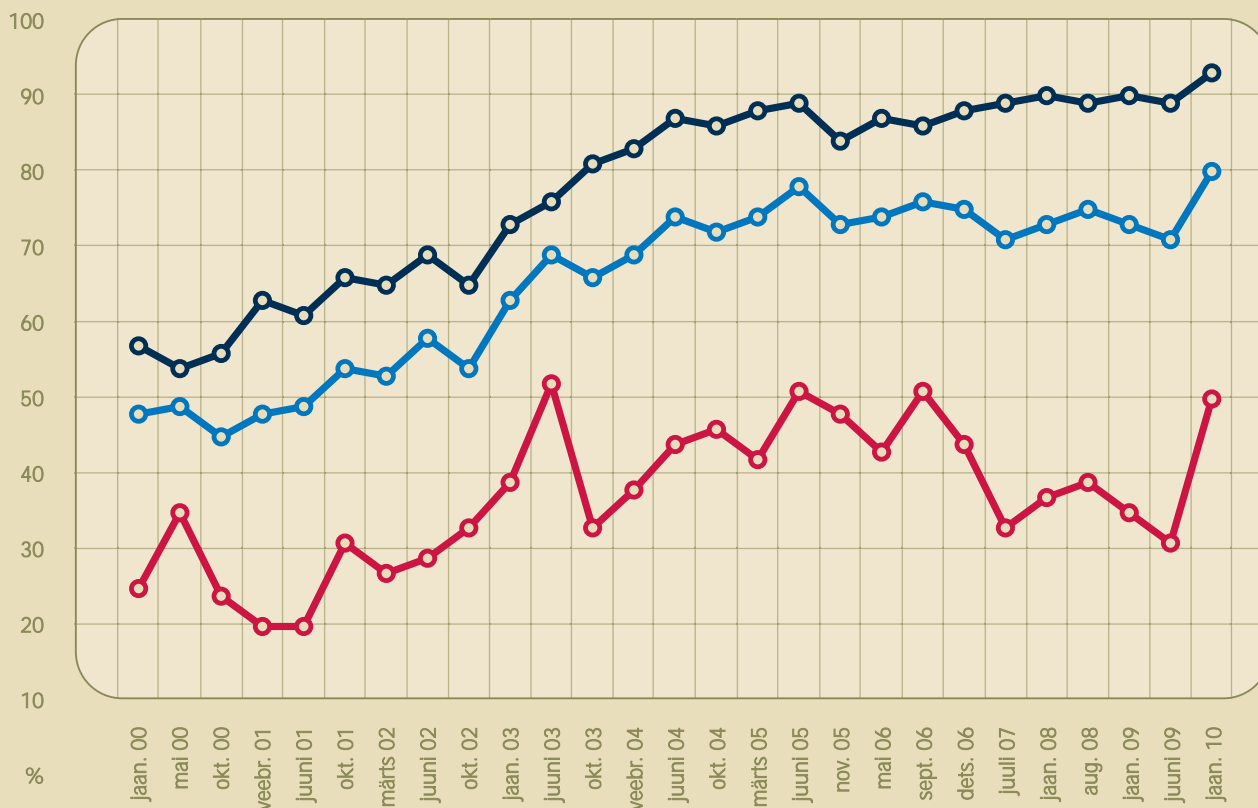
Monitooring „Avalik arvamus ja riigikaitse“ sai alguse 2000. aastal, seda käivitama ärgitas Eesti valmistumine NATOga liitumiseks. Ehkki NATO liikmeks saamiseks polnud vaja korraldada samasugust rahvahääletust nagu enne Euroopa Liiduga liitumist, kuulub iga uue liikmesmaa elanike seisukohtadega arvestamine lahutamatu alliansi poliitilise kultuuri juurde.

Monitooringut kavandades otsustati, et ei piirdata pelgalt suhtumise mõõtmisega NATOga liitumisse, vaid kogutakse informatsiooni Eesti elanike riigikaitsealaste hoiakute kohta laiemalt. Nii selgubki küsitlustest lisaks NATOga seotud teemadele ka Eesti elanike hinnang julgeolekualasele situatsioonile Eestis ja kogu maailmas, arusaam meie peamistest turvalisusriskidest ja nendega toime tulla aitavatest teguritest, suhtumine Eesti riigikaitse korraldusse ning riigikaitsega tegelevatesse institutsioonidesse, inimeste kaitsetahe ja muud olulised riigikaitsega seotud seisukohad.

Ka pärast Eesti liitumist NATOga säilis vajadus monitooringut jätkata – ilma avalikkuse-poolse mõistmise ja toetuseta ei ole tõhusa riigikaitse loomine võimalik. Oluliseks on jäänud ka NATO liikmesuse teema. Vaatamata Eesti riigi kuueaastasele staažile NATO liikmena, on osa venekeelse elanikkonna hoiakud sellesse organisatsiooni kuulumise suhtes jäänud skeptiliseks.

Avaliku arvamuse uuringud on oma olemuselt kommunikatsiooniuuringud. Kuna riigikaitse küsimustes puudub suurel osal elanikkonnast vahetu isiklik kogemus ning riigikaitset ei arvata ühiskonnaelu olulisemate valupunktide hulka, näitavad küsitluste tulemused eelkõige seda, kas ja kui edukalt on suudetud riigikaitse ülesandeid ja eesmärgi avalikkusele selgitada. Paraku on infoallikad, mille vahendusel eesti- ja venekeelsed vastajad oma suhtumisi kujundavad, erinevad. Nii ongi tulenevalt vastaja suhtluskeelest erinev nii suhtumine NATO liikmeks olemisse (enne 2004. aastat liikmeks saamise) kui ka arusaam Eesti riigi julgeolekutagatistest laiemalt.

Joonis 1: Kas Teie olete Eesti NATOsse kuulumise poolt või vastu?
 Kindlasti/pigem poolt: • kõik; • eestlased; • venekeelne elanikkond.

Hoiakute muutumine kümne aasta jooksul

Kahel esimesel aastal (2000 ja 2001) korraldatud küsitlustes jäi elanikkonna summaarne toetus NATO liikmeks saamisele alla 50%, eestlastest toetas NATOga liitumist veidi üle poole. Tõsi, NATO toetajaid oli siiski rohkem kui vastaseid, kuna küllalt suurel osal elanikest puudus selles küsimuses veel väljakujunenud aramus.

Esmakordselt tõusis NATO toetajate osakaal üle 50% pärast 2001. aasta septembris aset leidnud terrorirünnakuid USAs. Ent eriti jõudsalt hakkas NATOga liitumise pooldajate osakaal kasvama pärast tegeliku liitumiskutse saamist. Vahetult NATOga liitumise eel 2004. aasta veebruaris oli liikmesuse toetajaid juba 69% – pooldavalt suhtus tollal NATOsse 83% eestlastest ja 38% mitte-eestlastest.

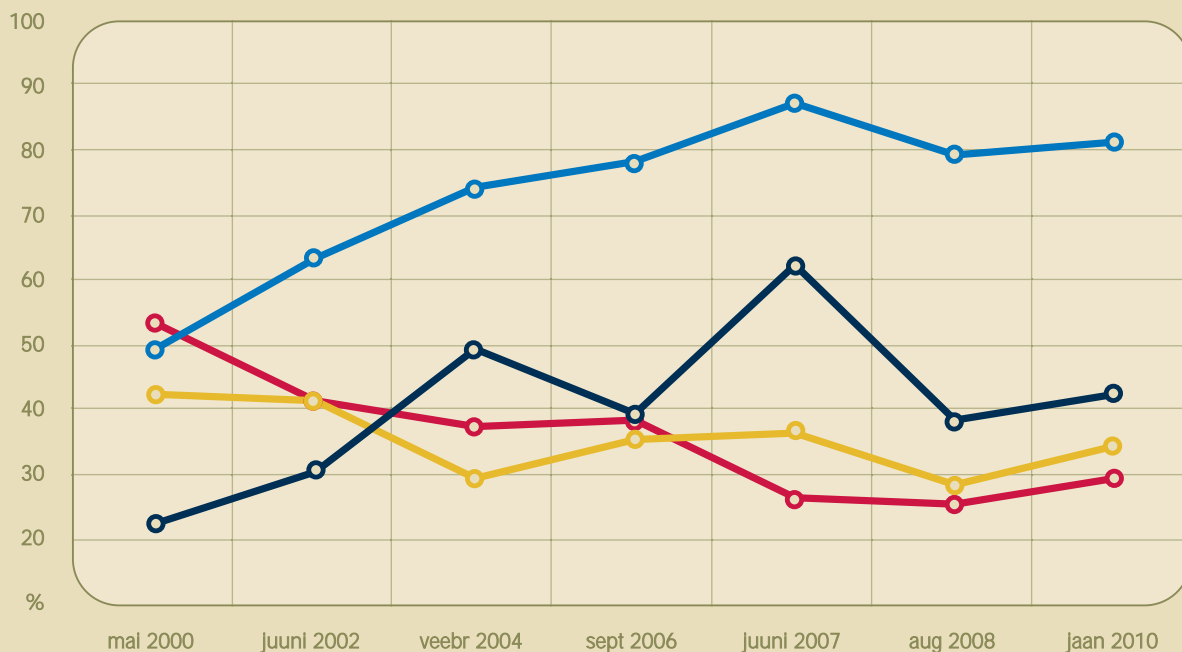
Pärast Eesti saamist NATO liikmeks püsis toetus stabiilselt kõrgena, kõikides 71 ja 78% vahel. Eestlaste seas on toetus NATO-le kasvanud liitumiseelselt 83%-lt 93%-ni. Ka venekeelses aramusruumis oli NATO liikmesuse toetajaid

sel perioodil üle 40% ja kahes küsitluses (juunis 2005 ja septembris 2006) tõusis toetajate osakaal isegi üle 50%. Paraku andsid 2007. aasta aprillikuus toimunud sündmused tagasilöögi venekeelse elanikkonna usaldusele riigi institutsioonide vastu, millega kaasnes skeptilisem suhtumine ka riigi ametlikku poliitikasse laiemalt, sh NATOsse kuulumisse. Alles viimases uuringus 2010. aasta jaanuaris on toetus NATO-le eestivenelaste seas kasvanud taas 50%-ni.

Tõenäoliselt võib selle põhjusi otsida venekeelses informuumis toimunud muutustest NATO-teema käsitlemisel. Võimalik, et sellele on kaasa aidanud NATO uue peasekretäri Rasmuseeni korduvad avaldused vajadusest arendada Venemaaga strateegilist partnerlust, mida oma vaatenurgast valgustavad ka Vene telekanalid. Grupp Saksa kaitseeksperthe tegi hiljuti avalikus kirjas koguni ettepaneku Venemaa liitumiseks NATOga. Sellist stsenaariumi Eestis laiemalt ei toetata, ehkki venekeelsete vastajate seas on selle pooldajaid ja vastaseid enam-vähem võrdselt (vastavalt 36% ja 39%).

Joonis 2: Mis tagab Teie arvates Eesti riigile suurima julgeoleku? — Eestlased

• NATO; • Euroopa Liit; • Balti koostöö; • Venemaa.

Mis aitab tagada Eesti riigi julgeolekut?

NATOsse suhtumist iseloomustavale aegreale lisab täiendavaid aktsente küsimus, millega palutakse küsitlertavatel nimetada kolm kõige olulisemat Eesti riigi julgeolekugarantiid. Venekeelsete vastajate eitav suhtumine Eesti kuulumisse NATOsse ongi seletatav eelkõige NATO ja Venemaa suhete kontekstis, st Eesti NATOsse kuulumist tõlgendatakse tegurina, mis takistab heade suhete arendamist Venemaaga.

Monitooringu algusperioodil (2000. aastal) pidasid nii eestlaski ka venekeelsed vastajad heade suhete arendamist Venemaaga Eesti turvalisuse tagatiseks. Oli ju president Vladimir Putin alles ametisse astunud ning veel oli lahtine, mis suunas tema võimuperioodil Eesti–Vene suhted arenema hakkavad.

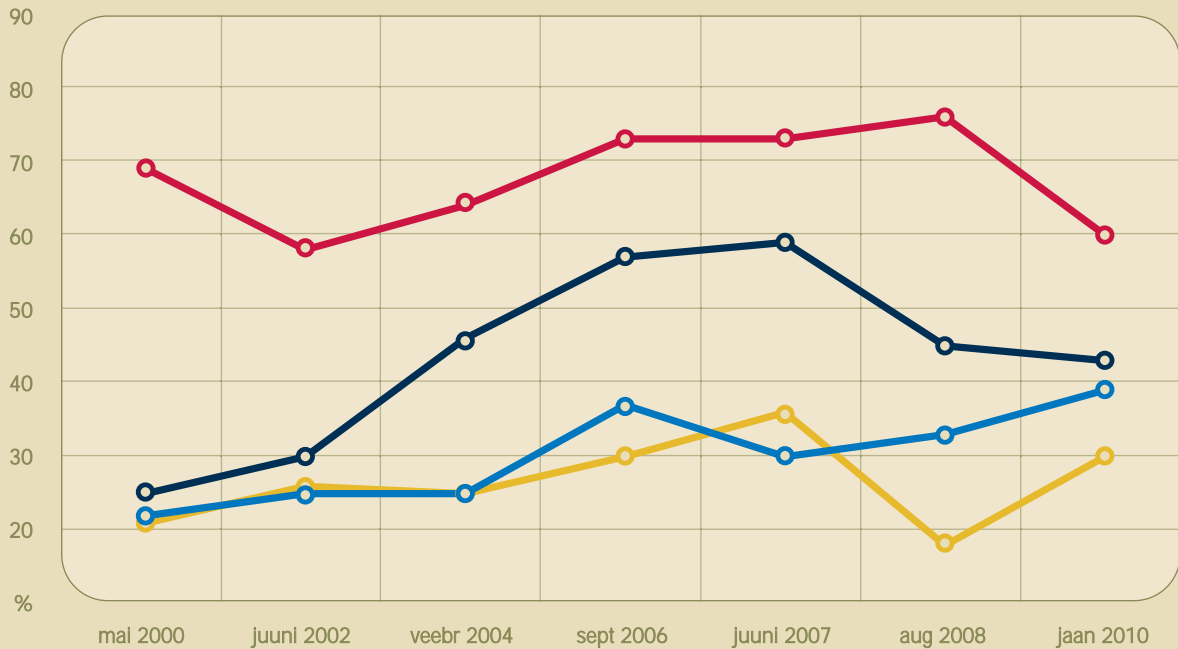
Et Venemaa poolt hakkasid peagi puhuma üha külmemad tuuled, NATOga liitumine muutus aga üha reaalsemaks, hakkas eestlaste hinnangutes NATO kui turvalisuse garantii olulisus järjest tõusma ja heade suhete arendamine Venemaaga vastavalt vähenema. Kõige madalamad pallid pälvis Venemaaga heade suhete arendamise võimalus eestlaste hinnangutes suvel 2007 (aprillisündmused) ja augustis 2008 (Vene–Georgia sõda). NATOt aga hindab meie peamiseks turvalisusgarantiiks üle 80% eestlastest.

Venekeelsed vastajad aga pidasid siis ja peavad ka praegu tähtsaimaks turvalisuse garantiiks koostööd ja heanaaber-

likke suhteid Venemaaga. NATOt hindasid aastakümne algul oluliseks üsna vähesed mitte-eestlased, sest Venemaalt lähtuv info kujutas seda pigem ohuna turvalisusele. Erinevalt eestlastest tõtsid eestivenelased heade suhete arendamise vajadust Venemaaga eriti jõuliselt esile just nendes küsitlustes – 2007. aasta juunis ja 2008. aasta augustis – , kus eestlaste suhtumine Venemaasse oli madalseisus. See iseloomustab üsna selgelt hindamise lähtealuste erinevust. Kui NATO ja Venemaa küsimuses on eesti- ja venekeelsete vastajate suhtumine risti vastupidine, siis suhtumises Euroopa Liitu kui julgeoleku tagajasse ei ole nende vahel suuri erinevusi. Monitooringu algusperioodil hinnati Euroopa Liitu suhteliselt väheoluliseks teguriks Eesti turvalisuse tagamisel – eestlastest vastajad pidasid sellest selgelt olulisemaks Balti riikide kaitsekoostööd. Alates 2004. aasta algusest aga tõuseb Euroopa Liit üldhinnangu poolest sama oluliseks, eestlaste jaoks aga märksa olulisemaks turvalisusgarantiiks kui head suhted Venemaaga. Nii eesti- kui ka venekeelsed vastajad peavad Euroopa Liitu oluliselt teiseks julgeolekugarantiiks, eestlased NATO ja eestivenelased Venemaaga suhete arendamise järel. Eriti kõrgele tõusis eestlaste hinnang Euroopa Liidule 2007. aasta suvel, mille põhjusena võib oletada ELi liidrite toetust Eestile aprillikuiste pronksiööde ja Eesti Moskva saatkonna piketeerimise järel. Huvitav on märkida, et samas uuringus kasvas ka venekeelsete vastajate hinnang Euroopa Liidu

Joonis 3: Mis tagab Teie arvates Eesti riigile suurima julgeoleku? — Mitte-eestlased

• NATO; • Euroopa Liit; • Balti koostöö; • Venemaa.

olulisusele ja kahanes toetus NATO-le. Seega, kui Euroopa Liidus nähakse tasakaalustava mõjuga jõudu Eesti ja Venemaa suhetele, siis NATO asetub suure osa mitte-eestlaste maailmapildis selgelt Venemaaga opositsiooni.

NATO rolli riigikaitstes tuleb õigesti mõista

Võib ju küsida, miks peaks meile praegu, mil oleme juba NATO liikmed, korda minema, kui osa vene keelt kõnelevast elanikkonnast selle vajalikkust ei mõista ja seda ei toeta? Andmete lähem analüüs näitab, et toetus NATO liikmesusele on tihedalt seotud ka teiste riigikaitsealaste hoiakutega. On ju NATO liikmesus meie riigikaitseüsteemi nurgakiviks. Tõdemusega, et NATO on Eesti riigikaitse peamine julgeolekutagatis, kaasneb ka suurem usaldus meie riigikaitsega tegelevate institutsioonide vastu, nagu ka mõistev suhtumine rahvusvaheliste kohustuste täitmisse Eesti kaitseväge poolt.

Seetõttu on venekeelses informumis elavate inimeste informeerituse parandamine riigikaitse küsimustes põhimõttelise tähtsusega. Neist, kes on NATOst ja Eesti riigikaitsest hästi informeeritud, toetas tänavu jaanuaris Eesti kuulumist NATO-sse koguni 70%, halvasti informeeritust aga vaid 37%. Just venekeelsed vastajad kurdavad küsitlustes enim, et neil on ebapiisavalt informatsiooni Eesti riigikaitse ja NATO kohta.

Pole kahtlustki, et kõige turvalisemalt võiks Eesti riik tunda end siis, kui meil oleks ühelt poolt võimalik loota NATO kollektiivkaitsele ning samal ajal täituks ka venekeelsete vastajate ootus Eesti–Vene suhete positiivsest mõjust turvalisusele. Paraku on rahvusvaheliste suhete praktika näidanud, et need tegurid kipuvad olema teineteist välisistavad.

Praegune uus algus NATO ja Venemaa suhete parandamisel võib seda olukorda muuta, mis on kasulik mitte ainult Eestile, vaid stabiilsuse ja rahu tagamisele kogu maailmas. Ehkki Eesti poliitikutelt on kostnud pigem murelikke noote NATO ja Venemaa kontaktide tihenemise üle, võib see protsess ometi ühe positiivse tulemina kaasa tuua venekeelse elanikkonna suhtumise paranemise NATOsse ja seeläbi ka Eesti riigikaitse.

Samas on oluline, et NATO ja Venemaa dialoog ei käiks n-ö üle Eesti pea, vaid et see parandaks ka Eesti–Vene suhteid ning koos sellega ka siin elavate venelaste suhtumist Eesti riiki. Arusaam, et NATO pole mingi Eesti-väline jõud, vaid Eesti on kaitsealliansi lahutamatu osa, ei ole kohale jõudnud veel kõigile eestlastelegi, veel vähem siinsele vene elanikkonnale. Kui aga NATO ja Venemaa suhete arengu taustal jäävad Venemaa poliitilises retoorikas kestma Eesti-vastased rünnakud, võib mõne aja pärast skepsis NATOsse kuulumise suhtes hakata maad võtma hoopis eestlaste hulgas. •

Keeruline Afganistani-aasta

Gerri Lesk
Kaitsevalmiduse ja operatsioonide
osakonna nõunik

Kaitsevalmiduse ja operatsioonide osakond planeerib ja koordineerib Kaitseväge ja Kaitseliidu osalemist riigisiseses kriisireguleringimises, tagab ministeeriumi valitsemisala valmisoleku kriisideks ning koordineerib Eesti osalemist rahvusvahelistel sõjalistel õppustel.

Gerri Lesk töötab Kaitseministeeriumis 2005. aastast. 2008. aasta jaanuarist novembrini oli ta Eesti kaitsealane nõunik Afganistanis. Ta on töötanud nõunikuna Euroopa Parlamendi saadikute juures ja Riigikogus. Gerri Lesk on lõpetanud Tartu Ülikooli ajaloo erialal.

2009. aastal oli Afganistan üheks peamiseks arutlusteemaks nii Eestis kui ka kogu maailmas – NATO ja Ameerika Ühendriigid muutsid oma Afganistani-strateegiat, ka Eesti valitsus kiitis heaks uuendatud Afganistani-kontseptsiooni. Paljud riigid suurendasid oma vägesid, palju tähelepanu pöörati arenguabi tõhustamisele. Afganistani sisepoliitikas olid tähtsamaks sündmuseks augustis toimunud presidendivalimised, mille võitjaks kuulutati teist korda Hamid Karzai.

Möödunud aastal astuti mitu olulist sammu Afganistani jätkusuutliku arengu saavutamiseks ja tagamiseks. Olulist rolli selles mängis rahvusvaheliste julgeoleku-abijõudude (ISAF) strateegia muutmine ning vägede arvukuse suurendamine – Ameerika Ühendriikide kõrval suurendasid oma panust mitmed teisedki riigid, nt Ühendkuningriik, Itaalia, Poola jpt. Vägede suurendamine on vajalik piisava julgeoleku saavutamiseks, mis omakorda on Afganistani riigi ülesehitamise ja jätkusuutliku arengu aluseks.

On selge, et ka 2010. aasta tuleb väga keeruline ning insidentide arv võib jääda 2009. aastaga võrreldes samale tasemele. Kõige varem võib olukorra paranemist oodata ehk 2010. aasta lõpus, mis aga ei tähenda, et saaksime juba siis alustada vägede vähendamist. Vägede väljatoomise eelduseks on Afganistani enda hästitoimivad julgeolekujõud. Afganistani president Hamid Karzai on seadnud eesmärgiks, et riik peab alates 2015. aastast olema võimeline tagama julgeolekut ilma rahvusvaheliste jõudude abita. Julgeoleku-abijõudude juhataja kindral Stanley McChrystali hinnangul loodetakse selleni jõuda aga juba 2013. aasta lõpuks.

Eesti suurendas oma kohalolekut Afganistanis

2009. aasta suvel kiitis Eesti Vabariigi valitsus heaks uuendatud Afganistani-kontseptsiooni, mis näeb ette Eesti tsiviilpanuse ja arenguabi osakaalu suurenemise võrreldes sõjalise panusega. Samuti seab uus Afganistani-kontseptsioon eesmärgiks ühtlustada riigisisest käsitlust Eesti tegevusest Afganistanis, edendada asutustevahelise tegevuse koordineerimist ning parandada sõjalist ja tsiviilkoostööd. 2009. aasta oli Afganistanis märkimisväärne ka Eesti kaitsevägele, sest aasta teisel poolel (juulist detsembrini) osales

Eesti üksused on olnud edukad partnerluses Afganistani armeega. Head partnerlussuhted Afganistani armeega on ka rahvusvahelise julgeoleku-abijõudude juhataja üheks prioriteediks. Fotol Estcoy-E ja Afganistani armee sõdurid 2009. aasta oktoobris.

Afganistani-operatsioonil ajutiselt ühe kompanii asemel kaks. Sellega tõusis meie panus NATO missioonil 280 kaitseväelaseks, mis on läbi aegade suurim välisoperatsioonil viibiv Eesti kontingent. Olime sel perioodil ühe inimese kohta suurim panustaja ISAF-isse – miljoni elaniku kohta oli meil Afganistanis 201 kaitseväelast. See sai võimalikuks seetõttu, et Eesti vastas positiivselt NATO üleskutsule osaleda Afganistani presidendivalimiste turvamises – pidasime valimiste edukat toimumist oluliseks etapiks Afganistani olukorra stabiliseerimisel.

Sellise väljakutse suutsime vastu võtta seetõttu, et meil oli vastav üksus ette valmistatud. Seda küll mitte otseselt Afganistani-missiooni jaoks, vaid NATO reageerimisjõudude 14. rotatsiooni jaoks, mille pooleaastane valmidusaeg algas 1. jaanuaril 2010.

Afganistani valimisi käis turvamas Estcoy-E

Üksus, mille baasil Estcoy-E (*Election*) komplekteeriti, oli läbinud kõik vajalikud õppused, sealhulgas kontroll- ja hinda-

Afganistan ja rahvusvahelised arengud 2009. aastal

NATO sõjalise strateegia muutmine Afganistanis

Kõige olulisemaks pean ISAF-i vägede juhataja kindral McChrystali kava muuta NATO sõjalist strateegiat Afganistanis, mille kohaselt tuleb kogu võitlus teisiti määratleda: eesmärk peab olema kohalike kaitsmine ja nende toetamine oma riigi ja julgeolekujõudude ülesehitamisel. Oluliselt suurenes ka NATO roll Afganistani julgeolekujõudude arendamisel, milleks moodustati ISAF-i alluvuses NATO väljaõppemissioon Afganistanis. Märkimisväärne muudatus on ka partnerlusuhete loomine Afganistani rahvusarmee üksustega, millega aidatakse tösta kohaliku armee professionaalsust ning saadakse ka kohalike tsiviilelanikega parem kontakt.

Ameerika Ühendriikide uus Afganistani-strateegia

Teiseks Afganistani-suunaliseks teetähiseks möödunud aastal saab lugeda Ameerika Ühendriikide presidendi Barack Obama 1. detsembril avalikustatud uut kolmetahulist Afganistani-strateegiat. Strateegia esimese, sõjalise osa raames saadavad Ameerika Ühendriigid 2010. aasta alguses Afganistani 30 000 lisasõdurit. Teine osa puudutab ülesehitusalase koordineerimise parandamist Ameerika Ühendriikide, partnerite, ÜRO ja afgaanide vahel. Ameerika Ühendriigid soovivad luua Afganistaniga korraliku, vastastikusel lugupidamisel põhineva partnerluse, mis on ka eelduseks, et afgaanid võtavad senisest suurema vastutuse. Strateegia kolmas osa keskendub koostöö arendamisele ja tõhusa partnerluse loomisele Pakistaniga.

Afganistani-konverents Londonis

Kolmas sündmus toimus küll 2010. aasta alguses, kuid ettevalmistused algasid juba 2009. aastal. Tegu oli 28. jaanuaril 2010 Londonis toimunud Afganistani-konverentsiga, kus valdavad teemad olid mässuliste reintegreerimine ja läbi-rääkimised Talibaniga ning julgeolekuvastutuse üleandmisega seotud küsimused. Riigid annetasid reintegratsioonifondi 140 miljonit dollarit, mida hakatakse kasutama rahumeelsesesse ellu tagasi pöördunud mässulistele töökohtade loomiseks. Samuti lepiti kokku Afganistani julgeolekujõudude järjekordses suurendamises: 2011. aasta oktoobriks peaks Afganistani rahvusarmee suurus olema 171 600 sõdurit ja politsei suurus 134 000 politseinikku. Kohtumisel leiti, et Afganistani julgeolekujõud võiksid hakata julgeolekuülesandeid ISAF-ilt üle võtma 2010. aasta lõpus või 2011. aasta alguses ja seda vaid aladel, kus on saavutatud vastav julgeolekuolukord.

misõppused. Samamoodi kui ülejäänud Afganistani-kontingent, paiknes ka 134-liikmeline Estcoy-E Lõuna-Afganistanis Helmandi provintsis. Kui teised Eesti üksused allusid Ühendkuningriigi juhitud sihtüksusele Helmand, siis Estcoy-E tegutses Ameerika Ühendriikide merejalaväelaste juhitud sihtüksuses Leatherneck. Seetõttu olid Eesti üksustel ka eri tegevuspiirkonnad. Brittide alluvuses olnud üksus tegutses Kesk-Helmandis Nad Ali piirkonnas, Estcoy-E aga Lõuna-Helmandis paiknevas Garmshiri piirkonnas.

Estcoy-E ülesanne oli korraldada valimistega seotud logistikat ja olla kiirreageerimisjõuks võimalike intsidentide korral. Enne valimisi osales üksus oma tegevuspiirkonnas mitmel puhastus- ja julgestusoperatsioonil, mille eesmärk oli võimalikult palju vähendada julgeolekuriske ning tagada kohalikele elanikele liikumisvabadus, et nad saaksid valimistel osaleda.

2009. aasta alguses oli Garmshiri piirkond pea täiesti liitlaste kontrolli alt väljas, kuid olukord muutus juunis, kui piirkonnas hakkasid tegutsema Ameerika Ühendriikide merejalaväelased. Eesti üksus mehitas kaht patrullbaasi – Sulevipoega ja Kalevipoega –, mida jagati Ameerika Ühendriikide ja Afganistani rahvusarmee üksusega. Afgaanidega koos korraldati mitu ühispatrulli ning -operatsiooni.

Estcoy-E piirkonnas valimispäeval pommid ei plahvatanud

Estcoy-E tegevusel oli piirkonnas suur mõju, sest kui mitmes piirkonnas toimusid valimiste päeval rünnakud, siis Garmshiris ei plahvatanud sel päeval ükski pomm ning alal, mis oli vähem kui paar kuud tagasi Talibani kontrolli all, käis valimas ligi paarsada inimest. Meie üksuse eduka tegutsemise kinnituseks andis Ameerika Ühendriikide merejalaväe 2. brigaadi ülem brigaadikindral Lawrence D. Nicholson, kelle alluvuses Estcoy-E tegutses, pidulikul lõpurivistusel kompanii ülemale major Ain Tiidrusel Ühendriikide mereväe ja merejalaväe teenetemedali ja viiele kaitseväelasele merejalaväe saavutusmedali.

Meie panus ei jäänud märkamatuks ka meie partneritele, leides mainimist mitmes sõnavõtus nii NATOs, USA kongressis (Ühendkuningriigi välisministri David Millibani kõne 21. jaanuaril 2010) kui ka mujal.

Miks peavad meie kaitseväelased tegutsema ühes Afganistani keerulisemas piirkonnas

Kindlasti küsivad mitmed, miks meie kaitseväelased peavad tegutsema ühes Afganistani keerulisemas piirkonnas. Iga NATO liikmesriik püüab ühise eesmärgi saavutamiseks anda parima ning selleks kasutatakse erinevaid vahendeid. Eesti kõige nähtavamaks ja arvestatavamaks panuseks on manööverduisvõimeline jalaväekompanii, mis on kõige tõhusam just Helmandi provintsis.

Lisaks Estcoy-E-le jätkas Afganistanis tegutsemist ligi 160-liikmeline kontingent, mis koosneb ühest kompaniisuurusest manööverüksusest ja mitmest spetsialiseerunud osast. Riigikogu antud mandaat lubab meil Afganistani-operatsiooni panustada kõige rohkem 170 kaitseväelasega. Selle suurendamist lähiajal kavas ei ole.

Siiski, meie üksuste iseseisva tegutsemise võime suurendamiseks lisasime Afganistani-kontingendi koosseisu 2009. aasta lõpus ka viieliikmelise tuletoetusmeeskonna (*Fire Support Team*).

2010. aastal on kontingendi koosseisu kavas lisada ka kolmeliikmeline meeskond, kes võitleb isetehtud lõhkekehade vastu. Seegi lisapanus ei ületa meie mandaadi ülempiiri. Olulisi samme on ette võetud ka Afganistani väekaitsevõime parandamiseks. Selleks valmistame ette vajalikke hankeid ning teeme koostööd meie partnerite ja NATO-ga, eriti isetehtud lõhkekehade vastases võitluses.

Eesti kaitseväelasi hinnatakse

Eesti üksused on seni Afganistanis saanud väga kõrge hinnangu, nende väljaõpe on olnud piisavalt kõrge tasemega, et täita neile pandud ülesandeid. Eesti üksused on olnud edukad ka partnerluses Afganistani armeega, mis on üheks ISAF-i vägede juhataja prioriteediks. Meid on selles vallas seatud eeskujuks teistele riikidele.

Koostöös Välisministeeriumiga oleme rahvusvahelisel poliitilisel tasandil tõstatanud idee, et Afganistani rahvusarmee jätkusuutlikkuse tagamiseks võiks kaaluda osalise ajateenistuse kehtestamist riigis. Kui esialgu see idee väga suurt tähelepanu ei saavutanud, siis pärast president Karzai hiljutist vastavasisulist mõttearendust on meie ettepanek taas fookusesse võetud. •

- 70% küsitletud Afganistani elanikest leiab, et Afganistan liigub paremuse suunas.
- 69% küsitletud Afganistani elanikest leiab, et Taliban on ohuks riigi arengule.
- Umbes 95% Afganistani elanikest on rahulolematud lohkava korrupsiooni pärast.
- Massilised valimisrikkumised on vähendanud elanike toetust president Karzaile.

(Allikas: BBC korraldatud küsitlus)

2009. aastal hukkus Afganistanis 520 ISAF-i sõdurit, nende seas neli Eesti kaitseväelast. Intsidendide arvu suurenemise taga on peamiselt NATO vägede ja Afganistani julgeolekujõudude suurenemine, mistõttu suudetakse tegutseda senisest laiemal alal. See on omakorda pannud tegutsema vastased, kelle eesmärk on tagada endale liikumisvabadus.

Jalaväekompanii Estcoy-9 korraldas 2010. aasta alguses Afganistanis patrullibaasis Wahid kõrgetasemelise koosoleku, kus Helmandi provintsi Nad Ali piirkonna kuberner Nabiullah koos ametnikega kohtus ümbruskonna külade elanikega. Kokkusaamisel ilmnis, et kohalikud on üha enam mõistmas, et Estcoy-9 on nende külates selleks, et luua kohapeal stabiilsust.

Lissaboni leping ja taasavastatud Euroopa

Kusti Salm
NATO ja Euroopa Liidu
osakonna peaspetsialist

NATO ja Euroopa Liidu osakond koordineerib koostööd NATO ja Euroopa Liidu julgeoleku- ja kaitsepoliitika valdkonnas.

Kusti Salm töötab Kaitseministeeriumis alates 2007. aastast. Tema peamisteks tööülesanneteks on Euroopa Kaitseagentuuri, sõjaliste võimete arendamise ning Euroopa Liidu ühise kaitse- ja julgeolekupoliitikaga seotud küsimused. 2009. aastal töötas ta pool aastat Euroopa Kaitseagentuuris, tegeledes Euroopa Liidu sõjaliste võimete arendamise ning NATO ja Euroopa Liidu suhetega. Kusti Salm on lõpetanud Tartu Ülikooli riigiteaduste erialal.

Möödunud aasta kirjutas Euroopa Liidu ajalukku juurde ühe suure ja rasvase daatumi – 1. detsember 2009. Just sel päeval jõustus Lissaboni leping. Dokument, mis on kannatlikult oma tundi oodanud alates 2002. aastast. Euroopa Liidu ühise kaitse- ja julgeolekupoliitika valdkonda toob uus alusleping hulgaliselt sisulisi ja töökorralduslikke muutusi. Mõistagi ei muutu miski üleöö. Väljakutse seisnebki visandatud ideede rakendamises parima võimaliku kasuteguriga.

Üleeuroopalliste arengute taustal iseloomustab Eesti tegevust Euroopa Liidu ühise kaitse- ja julgeolekupoliitika esiletõstmine ja kinnistumine meie julgeolekupoliitilise mõtte arengus.

Lissaboni leping peopesal

Üks märgilisemaid muutusi on Euroopa kaitse- ja julgeolekupoliitika muutumine „ühiseks“. See kannab endas lisaks terminoloogilisele uuendusele ka ideed ühistest eesmärkidest, suuremast vastutusest ja siduvamatest kohustustest.

Kahtluseta on üheks väljapaistvamaks muutuseks paruness Catherine Ashton'i valimine uueks Euroopa Liidu välisasjade ja julgeolekupoliitika kõrgeks esindajaks. Erinevalt oma eelkäijast Javier Solanast on Ashton lisaks ka Euroopa Komisjoni asepresident ning tema alluvuses hakkab tööle loodav Euroopa Liidu välisteenistus. Peale selle juhib kõrge esindaja välisministrite nõukogu kohtumisi. Iseküsimus on muidugi, millisena nägid uue kõrge esindaja rolli Euroopa Liidu riigijuhid, kui nad sisuliselt tundmatu Briti parunessi ametisse määrasid.

Uue algatusena esitleb leping alalise struktureeritud koostöö formaati, mis võimaldab neil riikidel, kelle sõjalised võimed vastavad kõrgendatud kriteeriumidele ning kes on valmis omavahelisi siduvamaid kohustusi võtma, isekeskis edasi liikuda ning ülejäänuil „maha jääda“ – seega midagi kaitsealase eurotsooni või Schengeni viisaruumi taolist. Enesestmõistetavalt on taoline „iludusvõistluse“ formaat jõudnud tublisti tolmu üles keerutada juba enne, kui sisulised arutelud on alanud. Asi on seda segasem, et lepingus toodud eesmärgid on nüüdseks aegunud, koostöökriteeriumid ja nõutavad kohustused aga piisavalt

2010. aasta lõpus kavatseb Eesti hakata osalema Euroopa Liidu piraatlusevastases operatsioonis Atalanta kuni 12-liikmelise laevakaitsemeeskonnaga, mille ülesandeks saab vajaduse korral asuda operatsioonipiirkonda läbivate ÜRO toiduabi laevade pardale ning julgustada neid kuni ohtlikest vetest väljumiseni. Laevakaitsemeeskond allub teenistuse vältel operatsioonil osaleva Saksa fregati komandörile.

hägused, et kõik liikmesriigid neid üheselt mõistaksid. Kõik need küsimused jäävadki alanud aruteludelt põnevusega vastuseid ootama.

Esmakordselt on Euroopa Liidu aluslepingu tasemel sätestatud vastastikuse abistamise ja solidaarsuse kohustus, juhuks kui üks liikmesriikidest peaks langema relvastatud kallaletungi, terrorirünnaku või looduskatastroofi ohvriks. Suuremale osale liikmesriikidest need sätted erilist peamurdmist ei valmista, sest NATO rolli kollektiivkaitse rakendajana need ei kõiguta. Samuti on igakülgse abi osutamine suurõnnetuste korral praeguseks enesestmõistetav ka märksa globaalsemas plaanis kui Euroopa. Küll aga huvitab nendesse lausetesse kodeeritud sõnum ja julgeolekugarantii riike, keda ei kata kuulus NATO vihmavari. Samuti jõuab Lissaboni leping viimaks järele ideedele ja al-

gatustele, mis tegelikkuses juba aastaid tagasi rakendatud. Eelkõige pean silmas Euroopa Kaitseagentuuri, millele on pandud kandev roll Euroopa sõjaliste võimete arendamisel ja kaitsekoostöö tihendamisel. Uuenduslikuna on tutvustatud ka Euroopa Liidu operatsioonide rahastamise stardifondi ideed, mis tegelikult on juba rakendunud ATHENA finantseerimismehhanismi kaudu, mida muu hulgas on kasutatud nii EUFOR Althea, EUFOR Tsaadi kui ka ATALANTA operatsiooni rahastamiseks.

Taasavastatud Euroopa

Viimaste aastate arengud Euroopa Liidu kaitsepoliitikas panevad meid üha sagedamini küsima, mis suunas näeme ühist kaitse- ja julgeolekupoliitikat arenemas, millised on

Eesti konkreetsed huvid ning ehk kõige olulisemana, kuidas jagada oma väheseid ressursse nii, et suudaksime olla kaasa- rääkijad Euroopa ühise kaitse- ja julgeolekupoliitika areenil. Euroopa Liidu käsutuses on unikaalne arsenal panusta- miseks globaalsesse julgeolekukeskkonda. Pean siinkohal silmas majanduslikke, diplomaatilisi ja poliitilisi hoobasid. Paralleelselt on oluline aga Euroopa kaitseidentiteedi jätkuv juurdumine ning areng, et Euroopa Liit oleks võimeline vajaduse korral iseseisvalt – ka sõjalisi vahendeid kasuta- des – tegutsema. Mõistagi peab see kõik arenema parimas võimalikus koostöös eelkõige NATO raames tehtavaga. Kaasaegne julgeolekumaailm on aga niivõrd lai ning vastu- tusrikas, et nimekiri valdkondadest, mida „oluliseks peame“ osutub pikemaks, kui keegi reaalselt täita suudaks. Seega räägivad huvidest märksa värvikamalt hoopis sammud, mis nende saavutamiseks ette võetakse. Konkreetseteks ees- märkideks on osalemine ühise kaitse- ja julgeolekupoliiti- kaga seotud operatsioonides ning panustamine ühisesse võimearendusse.

Võitlus piraatidega

Seni on Euroopa Liidu piraatlusevastasesse operatsiooni ATALANTA suuremal või vähemal määral panustanud 21 liikmesriiki, mille tulemusena on rünnakud operatsiooni juhi- seid järgivatele laevadele vähenenud miinimumini. Selleks et operatsioon saaks edukalt jätkuda, on iga lisapanus oodatud ning vajalik.

Eestil on kavas osaleda piraatlusevastases operatsioonis ATALANTA laevakaitsemeeskonnaga. See tähendab ligi 12- mehelist üksust, mis osaleb operatsioonil koostöös Saksa mereväega. Meeskonna peamiseks ülesandeks on ÜRO toiduprogrammi laevade turvamine teekonnal abivajajateni mööda Somaalia rannikut. Vajaduse korral ollakse valmis ka piraate kahjutuks tegema ja nende aluseid hõivama.

Helikopterialgatus

Idee saata neli noort Eesti õhuväe pilooti Ühendkuningriigi vägede koosseisus Afganistani on väga lähedal õnnestu- misele. 2010. aasta jaanuaris läbisid piloodid rahvusvahe- lise kopterialgatuses raames korraldatud inglise keele koolituse Inglismaal. Hiliskevadel järgneb turbiinmootori baasväljaõppe Saksamaal. Pärast seda, loodetavasti 2010. aasta lõpus, on loodud kõik tingimused, et läbida viimane ettevalmistav väljaõpe Inglismaal ning saata esimesed Eesti kopteripiloodid kaheaastasele missioonile Lõuna-Afganis- tani. Tegemist oleks silmapaistva näite ja eeskujuga väike- riigist, kes on võimeline panustama globaalsetesse lahen- dustesse. •

Kui esmapilgul võib seos Euroopa julgeoleku ja tuhandete kilomeetrite kaugusel tegutsevate Somaalia piraatide vahel olla hägune, siis lähemalt vaadates muutub pilt palju selgemaks.

- Kõigepealt on Adeni laht elutähtis globaalne transpordisõlm, otsetee Aasiast Euroopasse ja tagasi; seda läbib aastas üle 30 000 laeva. Sealjuures on 80% laevadest otseselt seotud Euroopaga ning seda ala läbib ligikaudu kolmandik Euroopa Liidu naftatoodetest.
- Teiseks on Somaalia õpikunäide läbi- kukkunud riigist, mida iseloomustab juba aastakümneid kestnud humanitaarkatastroof ning mis toidab oma kaosega regionaalse julgeoleku ebastabiilsust.
- On tõenäoline, et osa piraatide lunarahast liigub ka kohalikele sõjapealikele. Takistatud on maailma toiduprogrammi humanitaarsaadetiste kohaletoimetamine.
- Lisandub kujutlematu oht keskkonnale ja maailmamere ökosüsteemile, kui sajad miljonid tonnid naftat peaksid ranniku lähedal merre lekkima.

3. märtsil 2009. aastal hoidis Atalanta operatsioonis osalev Saksa fregatt Rheinland-Pfalz Adeni lahes ära piraatide rünnaku.

Kaitseatašena Georgias – kaks aastat tulejoonel

Risto Lumi
Eesti kaitseatašee Georgias

Kaitseatašee on kaitse diplomaadina oma asukohariigi ja Eesti vahelise kaitse- ning julgeolekualase koostöö edendaja.

Kolonelleitnant Risto Lumi on Eesti esimene kaitseatašee Georgias. Enne 2008. aasta sügist Eestil Georgias oma kaitseatašeed ei olnud.

Risto Lumil on sõjateaduste magistrikraad. Ta on teeninud erinevatel ametikohtadel Kalevi Üksik-jalaväepataljonis, Kaitseväe Peastaabis, Üksik-vahipataljonis ja Kaitseväe Ühendatud Õppeasutustes.

Georgia, mis veel ei kuulu NATO-sse ning enam ei kuulu SRÜ-sse, on sattunud julgeolekuvaakumisse, millest väljatulek on Georgia julgeoleku ja stabiilsuse jaoks kriitilise tähtsusega.

Kuigi Georgia on väga selgelt väljendanud soovi liituda NATOga, on selge, et enne on vaja rahumeelselt lähendada separatistlike piirkondade Abhaasia ja Lõuna-Osseea küsimus. 2008. aasta augustis toimunud sõjalise konflikti ehk augustisõja tulemusena halvenesid oluliselt Georgia võimalused neid piirkondi riigiga liita. Nii rahvusvaheline üldsus kui ka Georgia valitsus ise on mõistnud, et kiireid ja lihtsaid lahendusi nende piirkondade osas oodata ei ole. Samas ei takista see Georgial viia ellu kaitse reforme, mille eesmärk on NATOga liitumiseks vajaliku taseme saavutamine.

Selle strateegilise eesmärgi saavutamisel on igati oodatud Eesti nõu ja abi Georgiale, kuna äsjaste liitujatena oleme ka ise selle tee läbinud ja oskame oma Georgia kolleege praktilistes küsimustes nõustada.

Eestil ja eestlaste hea maine

Eestit peetakse endiste Nõukogude Liidu vabariikide reformide ja edukuse lipulaevaks. See on peamiseks põhjuseks, miks Eesti nõustamist siin nii kõrgelt hinnatakse. Eestlased alustasid aktiivselt Georgia abistamist kohe pärast rooside revolutsiooni, kui Georgia asus ühemõtteliselt järgima läänesuunalist poliitikat ning alustas oma riigi reformimist. Riigi-kaitsealane koostöö muutus tihedamaks pärast augustisõda, kui Eesti määras oma kaitseatašee Georgiasse.

Kaitseatašee tegevus kohapeal võimaldab olla vahetult kursis Georgia julgeolekuarengutega ja korraldada operatiivselt riikidevahelist kaitsekoostööd. Samas oli suur ka Eesti huvi augustisõja põhjuste ja arengute vastu. Peamiselt otsiti vastuseid küsimusele, kuidas sai võimalikuks konflikti kulmineerumine vahetuks sõjategevuseks ning mis siis ikkagi täpselt juhtus.

2008. aasta teine pool mööduski Eestist saabunud delegatsioonide visiitide tähe all. Oma visiitidega kinnitas Eesti selgelt jätkuvat toetust Georgiale ja tihendas riigikaitsealast koostööd. Georgia hindas kõrgelt meie toetust ja andis igakülgset infoabi. Praktiliselt kogu 2009. aasta jooksul analüüsiti nii

2009. aasta esimeses pooles aktiveeris Georgia oluliselt oma maavägede valmidust ning korraldas mitmeid õppusi vastase mehaniseeritud üksuste tõrjumiseks.

Georgia kaitse- kui ka siseministeeriumis augustisõjas toimunud ja pärast seda kujunenud julgeolekuolukorda. Analüüsist johtuvalt tehti mitu struktuurilist ümberkorraldust, mille tulemusel paranes oluliselt kaitseministeeriumi relvajõudude ja siseministeeriumi julgeolekujõudude omavahealine koostöö. Mõnda üle ühisele juhtimis- ja sidesüsteemile ning moodustati siseministeeriumi valitsemisalas ühendlaevastik, kuhu koondati kahe jõuministeeriumi ujuvkoo-

seis. Selliseid põhjalikke ümberkorraldusi sundis lisaks logistilisele kokkuhoiule tegema ka kujunenud julgeolekuolukord. Iganädalased relvaintsidendid ja regulaarsed pommirünnakud Lõuna-Osseetia ja Abhaasia administratiivpiiril on Georgia politseinike jaoks teenistuslik rutiin. Sellises ebastabiilses julgeolekuolukorras peab politseijõududel olema lisaks lahinguvõimeid, mida nad rahuajal tavaliselt ei vaja.

Georgia relvajõud 2009. aastal meenusid paljuski Eesti kaitseväge üheksakümnendate lõpus, kui käidi tutvumas eri riikide riigikaitsekorraldusega, et siis saadud teadmise põhjal töötada välja oma riigikaitsestruktuuride töökorraldus. Augustisõja ühe olulise järeldusena mõistis Georgia oma kaitseministeeriumi ametnikkonna ja relvajõudude ohvitserkonna professionaalsuse tähtsust. Ilma motiveeritud ja professionaalse isikkoosseisuta on ka hästi relvastatud ja varustatud relvajõud ebaefektiivsed. Sellepärast hakati pöörama suurt tähelepanu personali inglise keele ja üldsõjalisele õppele. 2009. aastast hakati Georgia ohvitseri valmistama ette nelja-aastastel ohvitseride baaskursustel ja alustati esimeste kaptenitase me kursustega. Mõisteti allohvitseride tähtsust tänapäeva lahingutegevuse juhtimisel ja alustati allohvitseride karjäärisüsteemi väljatöötamist ning väljaõppesüsteemi täiustamist. Eesti osaleb jätkuvalt Georgia staabiohvitseride ja kaitseministeeriumi ametnike ettevalmistamisel Balti Kaitsekolledžis.

Fotod on tehtud 2009. aasta aprillis Orpholo polügoonil tankitõrjepataljoni õppusel.

Eesti ja Georgia kaitsealane koostöö uus kvaliteet

2009. aastal saavutas Eesti ja Georgia kaitsealane koostöö uue kvaliteedi, kui koostöö raskuskese nihkus eri valdkondade ekspertide tasemel kohtumistele ja konsultatsioonidele. Selle tulemusena tekkisid kahe riigi eri riigikaitsevaldkondade otsekontaktid ja konkreetsed koostöövormid. Perspektiivikamateks koostöövaldkondadeks kujunesid avalikud suhted, kaitseplaneerimine ning Georgia demineerimis- ja rehabilitatsioonivõime arendamine.

Oluliselt aitas konkreetsete koostöövormide leidmisele kaasa Georgia otsus osaleda NATO juhitud operatsioonis Afganistanis. Georgia panus Afganistanis on riigi suuruse kohta märkimisväärne. 2009. aasta novembrist alustas Kabulis valve- ja julgeolekuülesannete täitmist Prantsuse kontingendi koosseisu kuuluv Georgia jalaväekompanii. 2010. aasta aprillist siirdus

Georgia jalaväepataljon Ameerika Ühendriikide merejalaväe ekspeditsioonijõudude koosseisus Helmandi provintsi.

Eesti Kaitseväge kogemused samalt operatsioonialalt on pälvitud Georgia tähelepanu ja 2010. aastal alustati osalemist Georgia kontingendi ettevalmistamises Afganistani-missiooniks. Kõigepealt nõustati Georgia kaitseministeeriumi suhtlemises avalikkusega Afganistani-missiooni teemal ja osaleti Georgia ohvitseride missioonieelses ettevalmistamises. Eesti Kaitseväge ja Georgia relvajõudude tegutsemisest samal operatsioonialal Helmandis võib kujuneda riikidevahelise edasise kaitsekoostöö üks alavaldkondi.

Samas ei vähene Georgia NATOga liitumise pürgimuste ja kaitsereformide toetamise tähtsus. Augustisõja järgne julgeolekuolukord on Georgia jaoks palju keerulisem kui konfliktieelne ning toetust vajatakse seda enam. Toetus ei peaks olema ainult materiaalne, vaid pigem väljaõppealane, sest reformide edu sõltub eelkõige georgialastest endast. •

Kaitseatašee tööd on raske ülehinnata

Sigrid Haage
Kaitseministeeriumi rahvusvahelise
koostöö osakonna nõunik

Rahvusvahelise koostöö osakond korraldab riikidevahelist kaitsealast koostööd, juhib välisriikidesse akrediteeritud Eesti kaitseatašeede tööd ning korraldab suhtlemist Eestisse akrediteeritud välisriikide kaitseatašeedega.

Sigrid Haage töötab Kaitseministeeriumis alates 2003. aastast. Tema tööülesandeks on koordineerida välisriikidesse akrediteeritud kaitseatašeede ja kaitsepolitiika nõunike ettevalmistust ning nende tööd sihtkohariigis. Sigrid Haage on lõpetanud Tallinna Ülikooli psühholoogiaosakonna ja tal on magistr kraad organisatsioonikäitumise erialal.

Kaitseatašeed on Eesti Vabariigi kaitse diplomaatia esindajad, kelle põhiline ülesanne on luua ja arendada Eesti ja välisriikide vahel kaitsealaseid suhteid. Praeguseks on Eestil välja kujunenud oma kaitseatašeede võrk, mis hõlmab meile kaitsepoliitiliselt olulisi riike suuremas osas Euroopas ja Põhja-Ameerikas – 2009. aastal oli Eestil 10 kaitseatašeed, kes katsid 20 riiki.

Kui 2009. aastani suurenes kaitseatašeede arv igal aastal, siis 2009. aastal enam uusi kaitseatašeesid ei lisandunud. Samas pole ka meie prioriteetid selles vallas võrreldes Euroopa Liidu ja NATOga ühinemise algusaegadest enam samad. Praegu analüüsime oma vajadusi ning on võimalik, et lähiajal tuleb kaitseatašeede asukohariikide osas muudatusi. Paljudes Euroopa Liidu ja NATO liikmesriikides on üldine suundumus, et oma välisesindajate hulka Euroopas vähendatakse, et vabastada ressursse probleemsemate piirkondade, nagu Aafrika ja Lähis-Ida jaoks. Samuti kasutatakse ressursside optimeerimiseks kaasakrediteeringuid ja oma riigi pealinnades resideerimist, mis eeldab väga häid side- ja transpordivõimalusi. Võttes arvesse Eesti pikaajalisi kaitse- ja julgeolekupoliitilisi huve, kaitsekoostöö prioriteetsust, riikide rolli globaalsetes ja regionaalsetes kaitse- ning julgeolekupoliitilistes otsustusprotsessides, on Eesti kaitsepoliitiline esindatus mõnes riigis suurem. Nii töötavad Ameerika Ühendriikides ja Saksamaal kui NATO suurimates liitlasriikides lisaks kaitseatašeedele ka kaitsepoliitika nõunikud. Samuti on meil kaitsepoliitika nõunik Prantsusmaal. Eestile olulises abikäepoliitika sihtriigis Ukrainas on kaitsepoliitika nõunik, kes täidab ühtlasi sealses NATO kontaktisinduses asejuhi ülesandeid.

Võtmeisik riikide kaitsealastes suhetes

Kaitseatašeede töö olulisust ei saa alahinnata. Nad on võtmeisikud kahe- või mitmepoolsete kaitsealaste suhete loomisel ja arendamisel, riigikaitsealase info vahendamisel, selgitamisel ja analüüsimisel. Üks osa nende tööst on täita ka esindusülesandeid. Eesti saatkonnas kaitse diplomaadina töötav kaitseatašee on ka suursaadikule esmaseks nõuandjaks kaitsepoliitilistes küsimustes. Kaitseatašee ja kaitsepoliitika nõuniku töövaldkond on sarnane, kuid ometi ei saa neid ametikohti pidada teineteist dubleerivateks. Atašee staatus ja taust tingivad tema suurema keskendumise kaitsevõrgude koostöö

projektidele ning kohalike kaitsevõimedega seotud arengutele. Seevastu nõuniku roll on veidi laiahaardelisem, hõlmates muu hulgas ka näiteks teadus- ja arendustegevust. Erinevalt kaitseatašee rollist võimaldab kaitsepoliitika nõuniku roll kaitse-, välis- ja julgeolekupoliitika piirimalt balansseerides infot hankida ja suhelda ka väljaspool kaitseringkonda.

2009. aasta põhiteemad

Kaitseatašeede igapäevane töö hõlmab mitmesuguseid teemasid ning sõltuvalt riigist on neis erisusi. Kuid kõige olulisemad teemad, millega kaitseatašeed 2009. aastal tegelesid, saab siiski välja tuua. Eelkõige olid nendeks arutelu NATO strateegilise kontseptsiooni üle, õhuturbega seotud küsimused, rahvusvahelised operatsioonid ja missioonid nii NATO, Euroopa Liidu kui ka ÜRO egiidi all ning varustushanked. Tähtsad märksõnad olid ka Eesti sõjalise kaitse arengukava, majanduskriisi ja selle mõju riikide kaitsekulutustele, samuti Balti Kaitsekolledžiga seotud teemad.

Eesti kaitseatašeed

Kaitseatašeed valivad välja Kaitseministeerium ja Kaitsejõudude Peastaap ning üldjuhul määratakse nad ametisse kolmeks aastaks. AtašEEKandidaadilt eeldatakse muu hulgas vanemohvitseri auastet, rahvusvahelise koostöö kogemust, keelteoskust, häid teadmisi nii Eesti kui ka sihtriigi kaitse- ja julgeolekupoliitikast, kaitsestruktuuride tundmist. Enne ametisseasumist saab kaitseatašee poole aasta jooksul tööks vajalike ametioskuste täiendamiseks ka lisaväljaõpet Kaitseministeeriumis.

Esimesed taasiseseisvunud Eesti kaitseatašeed alustasid 1997. aastal teenistust Ameerika Ühendriikides ja Belgias, kuid aasta-aastalt on lisandunud uusi riike. Meie kaitseatašeed resideerivad Ameerika Ühendriikides, Saksamaa Liitvabariigis, Ühendkuningriigis, Poola Vabariigis, Taani Kuningriigis, Soome Vabariigis, Venemaa Föderatsioonis ja Georgias. Nendele riikidele lisaks on atašeed akrediteeritud Kanadasse, Šveitsi Konföderatsiooni, Hollandi Kuningriiki, Rumeeniasse, Tšehhi Vabariiki, Slovaki Vabariiki ja Ungari Vabariiki ning Norra Kuningriiki ja Rootsi Kuningriiki. Atašeed, kelle riikideks on Ukraina, Läti Vabariik ja Leedu Vabariik, teevad oma tööd Eestis. •

Kaitseatašeed:

- Kolonel **Meelis Killi** – Ameerika Ühendriigid, Kanada
- Kolonelleitnant **Kristjan Moora** – Saksamaa, Tšehhi, Šveits
- Kolonelleitnant **Urmas Muld** – Ühendkuningriik, Holland
- Kolonelleitnant **Andres Kütt** – Taani, Norra
- Kolonelleitnant **Inno Miller** – Poola, Rumeenia, Slovakkia, Ungari
- Kolonelleitnant **Peeter Läns** – Soome, Rootsi
- Kolonelleitnant **Risto Lumi** – Georgia
- Kolonelleitnant **Lauri Elnre** – Vene Föderatsioon
- Kolonelleitnant **Paul Kunimägi** – Ukraina
- Kolonel **Aarne Ermus** – Läti, Leedu

Kaitse-nõunikud:

- **Taimar Peterkop** – Ameerika Ühendriigid
- **Kalev Stoicescu** – Prantsusmaa
- **Anna-Maria Praks** – Saksamaa
- **Mari Tomingas** – Ukraina

Kaitseväe ja Kaitseliidu kasutamine tsiviilvõimude abistamisel

Kersti Tammekunn
Kaitseministeeriumi kaitsevalmiduse ja operatsioonide osakonna nõunik

Kaitsevalmiduse ja operatsioonide osakonna ülesanneteks on muu hulgas planeerida ja koordineerida Kaitseväe ja Kaitseliidu osalemist riigisisises kriisireguleerimises, tagada ministeeriumi valitsemisala valmisolek kriisideks ning koordineerida rahvusvahelistel sõjalistel õppustel osalemist.

Kersti Tammekunn töötab Kaitseministeeriumis 2006. aastast. Ta on lõpetanud Tartu Ülikooli ajaloo osakonna ning läbinud mitmeid erikursuseid Eestis, NATO Koolis ja Marshalli Keskuses. 2000. aastast kuulub ta Naiskodukaitse ridadesse, olles praegu Naiskodukaitse keskjuhatause liige.

15. juunil 2009 võttis Riigikogu vastu uue hädaolukorra seaduse, mis koondab seni eri seadustega reguleeritud Kaitseväe ja Kaitseliidu kasutamise tsiviilvõimude abistamiseks. Uus seadus annab Kaitseväele ja Kaitseliidule ka täiesti uue ülesande – tulla vajaduse korral politseile või piirivalvele appi, et aidata tagada riigi turvalisust. See võimaldab Eesti olemasolevaid ressursse kriisiolukorras optimaalselt kasutada. Kaitseväe ja Kaitseliidu kasutamise üle otsustab valitsus.

Varem oli seadusega reguleeritud Kaitseväe kasutamine pääste- ja hädaabitöödel rahuaja riigikaitse seaduse alusel ning Kaitseliidu kasutamine Kaitseliidu seaduse alusel. Uus hädaolukorra seadus käsitleb Kaitseväe ja Kaitseliidu kasutamist nii hädaolukorra lahendamisel, eriolukorras, päästetöödel kui ka turvalisuse tagamisel.

Turvalisuse tagamise ülesandeid eristab näiteks päästetöödest või hädaolukorra lahendamisest sinna kaasatud kaitseväelase ja Kaitseliidu tegevliikme õigus kasutada oma ülesande täitmiseks vahetut sundi. Vahetu sund on õiguslikult määratletud kui füüsilise isiku, looma või asja mõjutamine füüsilise jõu, erivahendi või relvaga.

Hädaolukorra seaduse järgi on kaitseväelasel ja kaitseliitlasele õigus rakendada sundi samamoodi nagu politseinikul. See tähendab, et turvalisuse tagamisel peab kaitseväelane või kaitseliitlane, kui tal on vaja kasutada ohu tõrjumiseks erivahendeid või tulirelva, tuginema politsei – mitte sõjalisele – tulirelvade kasutamise taktikale.

Relvajõudude kasutamine sisejulgeoleku tagamisel

Seni sai Kaitseväge ja Kaitseliitu kasutada politsei abijõuna vahetu sunni kasutamise õigusega ainult erakorralise seisukorra väljakuulutamisel, mida pole Eestis kordagi praktikas rakendatud. Selline regulatsioon oli Euroopa üks konservatiivsemaid – teistes riikides on kaitseväe kaasamine sisejulgeoleku tagamisse märksa lihtsam. Samas on Eesti piiratud ressursidega väikeriik, kes peab võimalikult otstarbekalt kasutama riigi käsutuses olevaid vahendeid erinevate hädaolukordadega toimetulekuks. Seetõttu pole alati otstarbekas ega võimalik dubleerida võimeid, mis on mõeldud sisejulgeoleku tagamiseks ja riigi sõjaliseks kaitseks.

2010. aasta alguses tegi Ülemiste järvele hädamaandumise Poola transpordilennuk AN-26. Jäässe vajunud lennuki kaldale toimetamiseks tegid kaitsevälased ja Päästeamet edukat koostööd. Lennuki kaldale vedamiseks tulid Päästeametile appi Kaitseväe Logistikakeskus, 1. Jalaväebrigaad ja õhuvägi.

Kaitsevägi ja Kaitseliit saavad tsiviilvõimudele appi tulla, pakkudes lisaks oma materiaalsetele vahenditele ka organiseeritud ja kriisilukordade jaoks välja õpetatud üksusi. Kui näiteks 2006. aastal külastasid Eestit nii Ühendkuningriigi kuninganna kui ka Ameerika Ühendriikide president, siis ei olnud politseil endal piisavat jõudlust, et korraldada ulatuslikke julgestusoperatsioone. Seetõttu kaasati nende külastuste turvamisse kaitsepolitsei ning sooviti kaasata ka Kaitseväe üksusi, kuid tol ajal seadused seda ei võimaldanud. Näiteks võib tuua ka 2005. aasta jaanuaritormi, mil Kaitsevägi tuli oma üksuste ja tehnikaga appi tormi tagajärgi likvideerima, lisaks aidati politseil vahetult pärast loodusõnnetust tagada korda Pärnu linnas.

Siseministeeriumi ja Kaitseministeeriumi koostöös valmis pärast mitmeaastast eeltööd hädaolukorra seaduse vastav peatükk, kuhu lisati turvalisuse tagamise ülesanded. Kaitseväe kaasamise riskid tulenevad eelkõige muredest, mis seonduvad relvajõudude sisepoliitlikasse segamise ohuga ning kaitsevälastele ja kaitsepolitseilastele sunni rakendamiseks vajaliku väljaõppe tagamisega.

Turvalisuse tagamise ülesanded

Hädaolukorra seadus näeb ette neli suurt ülesannet, mida Kaitsevägi ja Kaitseliit saavad turvalisuse tagamiseks täita.

Liikluse korraldamine

Esimene ülesanne on liikluse korraldamine eriolukorra ajal ja turvalisuse tagamine eriolukorra piirkonnas. Ilma eriolukorda välja kuulutamata on võimalik sarnast ülesannet täita ainult Kaitseliidu tegevliikmel, kes on abipolitseinik.

Kuritegude tõkestamine

Teine ülesanne on seotud karistusseadustikus toodud konkreetsete kuritegude ennetamise või tõkestamisega. Kuriteod, mille ennetamise ja tõkestamise võib kaasata kaitsevälasi ja kaitsepolitseilasi, on terrorismi, terrorismi riigi- või kohaliku omavalitsuse ametiruumi, rünne rahvusvaheliselt kaitstud isiku elu ja tervise vastu või tungimine diplomaatilist puutumatust omavale maa-alale, hoonesse või ruumi.

Riiklikult tähtsate objektide turvamine

Lisaks võib Kaitseväge ja Kaitseliitu kasutada suure rünnakuriskiga objekti kahjustamise tõkestamiseks või ründe ärahoidmiseks. Praktikas tähendab nende ülesannete täitmine enamasti kaitseväelaste ja kaitseliitlaste kasutamist riiklikus tähenduses oluliste hoonete ja alade turvamiseks ja valvamiseks.

Riigipiiri kontrollimine

Hädaolukorra seaduse jõustumisega kaotas kehtivuse valitsuse määrus, mis sätestas võimaluse kasutada Kaitseliitu piirivalve abistamisel jõu kasutamise õigusega. Selles määruuses sätestatu on hädaolukorra seaduses viidud turvalisuse tagamise ülesannete alla riigipiiri ületamise ajutise piiramise või peatamisena.

Ülesande täitmise vajadus võib eelkõige tekkida suurte rahvusvaheliste visiitide käigus, kui on vaja tugevdatud piirikontrolli.

Kaitseväge ja Kaitseliidu kasutamise üle otsustab valitsus

Otsuse kasutada Kaitseväge või Kaitseliitu turvalisuse tagamiseks võtab vastu Vabriigi Valitsus siseministri ja kaitseministri ettepanekul. Valitsus saab selle otsuse teha ainult Vabariigi Presidendi nõusolekul.

Kaitseväge või Kaitseliit võib eriolukorra ajal liiklust korraldada ja turvalisust tagada kuni eriolukorra lõpetamiseni. Teistel turvalisuse tagamisega seotud ülesannetel tohib Kaitseväge ja Kaitseliitu kasutada kuni 30 päeva. Sama juhtumi lahendamiseks ei ole lubatud neid uuesti kasutada. Kuna Kaitseväge kasutamine on poliitiliselt tundlik teema, on lisaks ajalisele piirangule ning väljaõpetatud kaitseväelaste kasutamise nõudele lisatud seadusesse ka piirang, et turvalisuse tagamiseks võib Kaitseväge või Kaitseliitu kasutada üksnes juhul, kui pädev asutus ei saa ise seda ülesannet õigel ajal täita või pole ülesande lahendamiseks muid võimalusi.

Hädaolukorra seadus sätestab ka täpsema korra, kuidas Kaitseväge ja Kaitseliitu kasutama hakatakse, muu hulgas selle, kellele kaitseväelased või Kaitseliidu tegevliikmed allutatakse, milline on nende vormirietuse märgistus, mis on nende ülesanded ning kus nad neid täita tohivad.

Kaitseväge ja Kaitseliidu kasutamine pääste- ja eriolukorra töödel

Hädaolukorra seaduse alusel jõustus 26. novembril 2009. aastal ka valitsuse määrus nr 177 „Kaitseväge ja Kaitseliidu

kasutamise kord päästetööde ja eriolukorra tööde tegemisel”, mis vahetas välja määruse „Kaitseväge pääste- ja hädaabitöödel osalemise kord”.

Kaitseliidu jaoks on tegemist täiesti uue regulatsiooniga. Vastavalt 2008. aasta suvel valitsuses heaks kiidetud kontseptsioonile „Kaitseministeeriumi valitsemisala osalus riigisisises kriisiohjes” on Kaitseliit esmane tsiviilvõimude toetaja. Kaitseväge kasutatakse juhul, kui Kaitseliidul ei ole vajalikke ressursse või kui tema ressurssidest ei piisa.

Pääste- ja eriolukorra tööd ei kätkes sunni kasutamise õigust, olles pigem seotud Kaitseväge ja Kaitseliidu üksuste ning tehniliste vahendite kasutamisega olukorras, kus Päästetööde ameti või mõne muu vastutava ameti enda ressurssid on ammendumas. Määruuses sätestatud kord kehtis seega juba varem, kuid mitte Kaitseliidu kohta.

Määrus sätestab täpselt:

- kuidas taotleda Kaitseväge ja Kaitseliidu kasutamist;
- kes Kaitseväes või Kaitseliidus saab otsustada tsiviilvõimudele appi minemise üle;
- kaitseväelase ja Kaitseliidu tegevliikme allumise tööde juhile;
- õiguse tööde tegemisest keelduda ning
- hüvitise taotlemise otseste mõistlike kulude katteks.

Päästetöödele ja eriolukorra töödele saab kaasata tegevteenistuses kaitseväelase, vähemalt 18-aastase Kaitseliidu tegevliikme ning Kaitseväge ja Kaitseliidu valduses oleva vara. Seda ainult juhul, kui ametiabi taotlenud asutusel oma vahenditest ei piisa.

Seadus seab kindlad piirid

Hädaolukorra seadus annab senisest rohkem võimalusi kasutada Eestis olemasolevaid ressursse kriisiolukorras optimaalsemalt. Siiski on Kaitseväge ja Kaitseliidu abi kasutamine massirahutuste ohjamisel võimalik ainult siis, kui välja on kuulutatud erakorraline seisukord.

Väga täpselt on reglementeeritud ka sunni kasutamise tingimused, kui kaitseväelased või kaitseliitlased täidavad turvalisuse tagamise ülesandeid. Hädaolukorra seadus näeb ette, et turvalisuse tagamise ülesandeid saavad täita ainult need kaitseväelased ja Kaitseliidu tegevliikmed, kes on läbinud sellekohase väljaõppe.

Praegu toimuvad läbirääkimised Siseministeeriumiga, et täiendada Kaitseliidus toimuvat väljaõpet hädaolukorra seaduses nimetatud ülesannete spetsiifikast lähtudes ning asuda koolitama ka kaitseväelasi ja kaitseliitlasi, keda võib nende ülesannete täitmisele kaasata. •

Täiendavad sotsiaalsed tagatised kaitseväelastele

Ants Torim

Kaitseministeeriumi kaitseväeteenistuse osakonna juhataja asetäitja

Kaitseväeteenistuse osakond koordineerib ja korraldab kaitseväeteenistuse kohustuse täitmist, vabatahtlikku kaitseväeteenistust, riigikaitse ja sõjalist haridust, kaitseväelaste teenistuslikke ja sotsiaalseid tagatiseid.

Leitnant Ants Torim on Eesti Kaitseväes alates 1993. aastast, osalenud NATO ja ÜRO juhitud rahutagamissioonidel. Alates 2006. aastast töötab ta Kaitseväe Peastaabis personali-osakonnas. 2009. aasta suvest on Ants Torim Kaitseministeeriumis, et valmistada ette uue kaitseväeteenistuse seaduse eelnõu.

Leitnant Ants Torimil on bakalaureuse kraad õigusteaduses, pooleli on magistriõpingud Tallinna Tehnikaülikoolis.

„Kogu ühiskond mõistab seda vastutust, mis kaasneb kaitseväelaste saatmisega ohtlikele välismissioonidele.“

Kaitseminister Jaak Aaviksoo, veebruar 2010

Kaitseväeteenistusega kaasnevad alati riskid ja neid ei ole võimalik täielikult vältida, küll aga vähendada ja leida proportsionaalne kompensatsioon nende võtmise eest. Kui üldse on võimalik kompenseerida seda, mille sõdurid oma riigi nimel kaalule panevad – oma tervist ja elu. Iga aastaga on kaitseväelastele mõeldud sotsiaalsete tagatiste süsteem siiski muutunud süsteemsemaks, tulemuslikumaks, vastutustundlikumaks ja hoolivamaks.

Alates 1994. aastast on Eesti kaitseväelased osalenud rahvusvahelistel sõjalistel operatsioonidel ning meie panus ja ülesannete keerukus on aastatega ainult kasvanud. Kuni 2003. aastani teenisid Eesti üksused rahutagamissioonidel Euroopas. Relvakonflikte oli harva ja vigastusi, millega kaasnenuks kaitseväelase püsiv töövõimetus, ei olnud. Alates 2003. aastast on Eesti osalenud rahvusvahelistel sõjalistel operatsioonidel Iraagis ja Afganistanis, kus spetsiifilise töökeskkonna ja teenistusülesannete tõttu on Eesti kaitseväelased saanud raskeid vigastusi või hukkunud. Rahvusvaheliste sõjaliste operatsioonidega kaasnevate suurte riskide ja reaalse ohu märkimisväärse suurenemise kompenseerimiseks otsustati täiendada juba olemasolevaid ja lisada ka täiesti uusi sotsiaalseid tagatiseid kaitseväelastele.

Kaitseväelane saab ise määrata toetuse saaja

2009. aastal alustasid kaitseväelased ise eeltööd, et viidaks sisse seadusemuudatus, mille kohaselt välismissioonidel osalev kaitseväelane saab võimaluse tagada, et tema teenistusülesannete täitmisel hukkumise korral saab ühekordset toetust ka tema elukaaslane.

Kehtiva kaitseväeteenistuse seaduse kohaselt maksab riik kaitseväelase hukkumise korral hukkunud kaitseväelase lastele, vanematele, lesele ning perekonnaseaduse alusel hukkunu ülalpidamisel olnud teistele isikutele kokku ühekordset toetust hukkumise kuule eelneva viimase Statistikaameti

poolt avaldatud kuu keskmise brutopalgaga 150-kordses ulatuses. Toetuse saajate ringi laienemine on oluline traditsiooniliste kooseluvormide muutumise tõttu.

Traditsioonilisi peresuhteid arvestades võib osa inimesi, kes olid hukkunuga lähedastes suhetes, jääda ilma toetusest, mida makstakse isikutele, kes perekonnaseaduse kohaselt kuuluvad hukkunu perekonda.

Ettepaneku alusel algatati Kaitseministeeriumis kaitsevæeteenistuse seaduse muutmise, mis näeb ette kaitsevæelase teenistusülesannete täitmisel hukkamise korral ühekordse toetuse saajate ringi laienemise. Kavandatava muudatuse kohaselt jääb toetuse kogusumma endiseks, kuid sellest pool makstakse hukkunud kaitsevæelase poolt eelnevalt määratud isikule või isikutele ja teine pool endise korra kohaselt. Vastava tahteavalduse esitamine on vabatahtlik ja kui seda tehtud ei ole, makstakse kogu toetuse summa välja nii, nagu seda seni on tehtud.

Muudatus motiveerib ja julgustab kõiki kaitsevæelasi osalema soovi korral välisoperatsioonil, selle asemel, et eraelulistel põhjustel organisatsioonist lahkuda. Praeguseks on ettepanek saanud ka heakskiidu Vabariigi Valitsuses ja rakendub juba 2010. aastal.

Täiendavad tagatised

2008. aasta lõpus Riigikogus vastu võetud kaitsevæeteenistuse seaduse muudatuse alusel rakendusid 2009. aastal täiendavad tagatised teenistusülesannete täitmisel vigastada saanud kaitsevæelastele.

Muudatuste sisu ja tähenduse paremaks mõistmiseks tuleb tsiteerida Riigikogu riigikaitsekomisjoni esimeest Mati Raidmat: „Antud muudatused on riigimehelik tegu ja vajalik toetus üllast missiooni kandvatele kaitsevæelastele“.

Välislähetustasu missiooniperioodi lõpuni

Eesmärk on kompenseerida välismissioonil teenistusülesannete täitmisel haigestumise või vigastadasaamise ning missioonipiirkonnast evakueerimise ja välislähetuse katkemise tõttu saamata jäänud sissetulek. Toetuse suurus on võrdne välislähetustasuga, mida kaitsevæelane oleks saanud välismissioonil viibides ning seda makstakse iga kuu kogu ajutise töövõimetuse perioodi jooksul, kuid mitte kauem kui välismissiooni lõppemiseni.

Sõidu- ja majutuskulude hüvitamine vigastatud kaitsevæelase külastamiseks

Välismissioonil teenistusülesannete täitmise tõttu raskelt vigastada saanud kaitsevæelased hospitaliseeritakse esialgu Eestist väljaspool asuvasse raviasutusse. Sellises olukorras on väga tähtis, et lähedane isik saaks kiiresti külastada haiglas viibivat kaitsevæelast. Ka kaitsevæelasele on see psühholoogiliselt vajalik, aidates kaasa tema paranemisele. Riik tagab kuni kahe pereliikme või lähedase sõidukulud raviasutuse asukohta ja tagasi, samuti majutuskulud raviasutuse asukohas. Kaitsevægi korraldab külastused kahel korral ning majutuskulude hüvitamise piirmääraks on kuni 2000 krooni ööpäevas.

Suurendati ühekordsete toetuste määrasid

Suurenesid ühekordsed toetused raskelt vigastatutele püsiva töövõimetuse korral:

- 60–70%-lise püsiva töövõimetuse korral kaks korda;
- 80–90%-lise püsiva töövõimetuse korral kolm korda;
- täieliku püsiva töövõimetuse korral ligikaudu 1,2 korda.

Tööandja eluruumi kasutamine

Tööandja eluruumi kasutamise õigus laienes isikule, kes on haigestunud või saanud vigastada teenistusülesannete täitmisel lepingulises tegevteenistuses, tunnustatud tegevteenistuseks mittekõlblikuks ning seetõttu teenistusest vabastatud.

Õigus kasutada tööandja eluruumi säilitatakse kuni kolme aasta jooksul. Kaitsevæelase hukkamise korral laieneb eluruumi kasutamise õigus temaga koos elanud perekonnaliikmetele samuti kuni kolme aasta jooksul.

Õppemaksu hüvitamine

Riik hüvitab õppemaksu nüüd ka isikule, kes on haigestunud või saanud vigastada lepingulises tegevteenistuses teenistusülesannete täitmise tõttu ja tunnustatud tegevteenistuseks mittekõlblikuks ning seetõttu sellest vabastatud.

Hüvitise suurus sõltub töövõimetuse ulatusest. 10–40%-lise töövõimetuse korral hüvitatakse 50% õppemaksust, 50–90%-lise töövõimetuse puhul 80% ning täieliku töövõimetuse korral hüvitatakse 100% õppemaksust. Õppemaks

hüvitatakse riigi kulul juhul, kui isik on kahe aasta jooksul alates teenistusest vabastamisest asunud õppima Eestis asuvasse tsiviilõppeasutusse. Riik hüvitab õppemaksu õppekava nominaalkestuse jooksul ühe kutseõppehariduse või ühe kõrghariduse omandamiseks.

Tervishoiuteenuste ja ravimite tagamine

Parandati tervishoiuteenuste ja ravimite õigeaegses ja optimaalses mahus kättesaadavust teenistusülesannete täitmise tõttu haigestunud või vigastada saanud ja tegevteenistuseks mittekõlblikuks tunnistatud isikutele.

Meede puudutab tegevteenistusest vabastatud isikuid, kellele makstakse kaitseväeteenistuse seaduse alusel töövõimetuspensioni ning ajateenistuses teenistusülesannete täitmisel haigestunud või vigastada saanud isikuid enne püsiva töövõimetuse tuvastamist. Kaitseväe arstlik komisjon koostab isikule raviplaani, milles ettenähtud tervishoiuteenused tagatakse Kaitseväe kulul kuni 50 000 krooni eest (välisriigis kuni 200 000 krooni eest) ning ravimeid kuni 20 000 krooni eest aastas raviplaani koostamisest arvates.

Sotsiaalteenuste tagamine

Teenistusülesannete täitmise tõttu haigestunud või vigastada saanud puudega isikule, kelle puue on saanud teenistusülesannete täitmise tõttu kaitseväeteenistuses, tagatakse ja korraldatakse Kaitseministeeriumi valitsemisala eelarvest rehabilitatsiooniteenuste ja proteeside, ortopeediliste ning muude abivahendite saamine ulatuses, mis ei ole tagatud sotsiaalhoolekande seaduse alusel.

Teenistustasu säilitamisega ravijärgse puhkuse pikendamine

Ravijärgse puhkuse periood pikenes kolmelt kuult kuuetele kuule. Ravijärgse puhkuse eesmärgiks on taastusravi ja rehabilitatsiooniga taastada kaitsevälase suutlikkus jätkata tegevteenistuses või suunduda muule tööle. Ravijärgne puhkus määratakse pärast ajutise töövõimetuse maksimaalse lubatud kestuse (182 päeva) lõppu teenistusülesannete täitmisel raske kehavigastuse saanud kaitsevälasele, kui tema tervislik seisund ei võimalda pikaajalise ravi jätkamise tõttu teenistusülesannete täitmisele asuda. •

Kaitseväe tervisekeskuse korraldatud rühmaparameedikute erialakursuse õppus välitingimustes. Kaitseväe tervisekeskuse üheks ülesandeks on ka teenistuskohustuste täitmisel vigastatute taastusravi ning rehabilitatsiooni korraldamine ja koordineerimine.

2009. aastal algatatud seadusemuudatuse kohaselt saab välismissioonil teeniv kaitsevälaline ise kaasa rääkida, kellele osa toetusest määrata.

Balti Kaitsekolledži tuleviku kindlustamine

Erkki Tori
Kaitseministeeriumi rahvusvahelise
koostöö osakonna nõunik

Rahvusvahelise koostöö osakond korraldab riikidevahelist kaitsealast koostööd.

Erkki Tori töötab Kaitseministeeriumis alates 2007. aasta algusest. Hetkel on tema tööülesandeks koordineerida Balti riikide kaitsekoostööd ning kaitsealase abikäepoliitikaga seonduvat. Erkki Tori on lõpetanud Tartu Ülikooli politoloogiaosakonna ja töötanud Eesti Üliõpilaskondade Liidus avaliku poliitika struktuuriüksuses.

„Staabi- ja vanemohvitseride kvalifikatsiooni tõstmisel on prioriteediks Balti Kaitsekolledži edasine arendamine ja Eesti kui võõrustajariigi kohustuste täitmine.“

Sõjalise kaitse arengukava 2009–2018

Kümme aastat Tartus tegutsenud Balti riikide ühine kaitsekolledž sai 2009. aastal uue hingamise – koostatava arengukava kohaselt jääb põhirõhk kolledži rahvusvahelisele iseloomule ning kvaliteetse sõjaväelise kõrghariduse pakkumisele. Eestile kui kolledži asukohariigile tähendab see jätkuvat pingutamist, et tagada nii kolledži õppejõududele kui ka õppijaile parim võimalik võõrustus siinviibimise ajal.

Balti Kaitsekolledž (BALTDEFCOL) on Balti riikide ühine sõjaväelise kõrghariduse õppeasutus, mis loodi 1999. aastal Tartus.

Kolledži loomise taga oli mõistmine, et kolm Balti riiki ei ole võimelised asutama kolme eraldiseisvat õppeasutust, mis pakuks sõjaväelise kõrghariduse kolmanda astme õpet. Igal riigil eraldi poleks selleks raha jätkunud ning polnud ka piisavalt vastavate kogemuste, oskuste ja eriteadmistega ohvitseride, kes oleksid suutnud ette valmistada tulevasi Eesti, Läti ja Leedu ühend- ning peastaabiohvitseride. Õppetöök vajalikest õppejõududest oli puudus mitte ainult igas Balti riigis eraldi, vaid ka kõigi kolme riigi peale kokku. Kuid ka ühendstaabiseme kolledž, milles kõiki instruktorikohti oleks täitnud ainult Balti riikide ohvitserid, poleks olnud võrreldav kolledžiga, kus lisaks Balti riikide ohvitseridele töötab ka teiste liitlasriikide õppejõude.

Eesti, nagu ka Läti ja Leedu kaitseväge ülesehitus põhineb arusaamal, et sõjalisi võimeid kogu spektri – piltlikult öeldes „jalaväelastest hävituslennukiteni“ – ulatuses välja ei arendata, kuid samas peavad meie ohvitserid olema võimelised osalema kogu spektrit hõlmavates rahvusvahelistes sõjalistes operatsioonides. Seetõttu on kolledži toimimine algusest peale olnud võimalik ainult mitme NATO ja Euroopa Liidu riigi, sh Skandinaavia riikide toel.

Ainulaadne rahvusvaheline õpikeskkond

Balti Kaitsekolledž on nüüdseks tegutsenud enam kui kümme aastat. Lisaks sõjaväelise kõrghariduse kolmanda astme kursusele on hakatud korraldama ka neljanda astme õpet. Kaitsekolledži näol on tegemist ainsa ühendstaabitase kolledžiga väljaspool ingliskeelseid NATO riike (Ameerika Ühendriigid, Kanada ja Ühendkuningriik), mille töökeel on täielikult inglise keel. Inglisekeelne õpe ja sellest johtuv rahvusvaheline keskkond, pakutav kvaliteetne haridus ning Läänemere regiooni väikeriikide tingimusi arvesse võtlev lähenemine õppetöö iseloomule on need tegurid, mis muudavad Balti Kaitsekolledži ainulaadseks ning õppurite ja õppejõudude silmis atraktiivseks.

2009/10. õppeaastal on kolledžis õppejõude üheksast NATO ja Euroopa Liidu riigist. Õppureid on kolledži eri kursustel 14-st NATO ja 6-st abikäepoliitika sihtriigist (Balkani ja Lõuna-Kaukaasia riigid, Moldova, Ukraina). Balti Kaitsekolledž on NATO ja Euroopa Liidu riikides silmapaistev sõjaväeline õppeasutus, mis loob ka väga hea pinnase Balti riikide vahelise kaitsekoostöö edendamiseks – on ju kaitsekolledžis veedetud aeg hea võimalus õppida tundma oma kolleege teistest Balti riikidest.

Aasta-aastalt on Balti Kaitsekolledži omanikud – Eesti, Läti ja Leedu – võtnud enda kanda üha suurema vastutuse kolledži rahastamise ja õppejõududega mehitamise eest. Kuid kolledži taseme hoidmiseks ning kursuste arendamiseks on endiselt vaja, et NATO ja Euroopa Liidu riigid saadaksid kolledžisse õpetama kogenud ohvitseri – Eesti, Läti ja Leedu jaoks on endiselt suur väljakutse leida vajalike teadmiste ja kogemustega õppejõude.

Uued sihid kvaliteetse hariduse tagamiseks

2009. aasta alguses tähistas Balti Kaitsekolledž oma kümendat sünnipäeva. Balti Kaitsekolledži säilimiseks rahvusvahelise õppeasutusena otsustasid Balti riigid korraldada ühiselt kolledži rahvusvahelise hindamise, et selgitada välja võimalused pakutava hariduse kvaliteedi parandamiseks. Hindamist juhtis brigaadikindral Klaus Wittmann Saksamaalt, kes on olnud ka Roomas paikneva NATO Kaitsekolledži asedirektor. Hindamisgruppi kuulusid tunnustatud

sõjalise hariduse eksperdid Ameerika Ühendriikidest, Norrast, Rootsist ja Soomest, samuti Eesti, Läti ja Leedu esindajad. Suvel valminud aruanne tõi esile rea asjaolusid, mida Balti riigid ning ka teised kolledži töökorralduses osalevad riigid peaksid Balti Kaitsekolledži jätkusuutlikuks arendamiseks arvesse võtma.

Hindamisgrupi aruande põhipunktid on alljärgnevad.

- Kolledži põhieesmärk peab olema sõjalise kõrghariduse kolmanda astme õppe korraldamine.
- Balti Kaitsekolledži missiooni tuleb täpsustada, et anda kolledžile senisest selgemad suunised, millistele kriteeriumidele peab kolledži lõpetanud ohvitser vastama ning millised oskused peavad tal olema.
- Tuleb jätkata teiste NATO ja Euroopa Liidu riikide kogenud õppejõudude kaasamist, et peatada kaitsekolledži muutumine ainult Balti riikide kesksuks. Vastasel juhul on ohus pakutava hariduse kvaliteet.
- Kolledži struktuur ja juhtimis põhimõtted, sealhulgas ka töökultuur, peavad rohkem arvestama riikidega, kes saavad oma parimaid ohvitseri kolledžisse õppejõududeks.
- Kaitsekolledži tähtsust Balti riikides tuleb rohkem rõhutada. Kolledžisse tuleb õppima ja õpetama saata võimalikult suurte kogemuste ning parima ettevalmistusega ohvitseri, sest head haridust on võimalik saada ainult suurimate kogemuste ning parimate oskustega ohvitseridelt (ja/või ohvitseridega koos) õppides.
- Eesti kui kolledži asukohariik peab jätkama kolledži igakülgset toetamist.

Need soovitusel said Balti riikidele kolledži arendamise suunisteks. 23. oktoobril 2009 allkirjastasid kolme riigi kaitseministrid kokkuleppe, milles deklareeriti, et poliitiline eesmärk on hindamisgrupi ettepanekud ellu rakendada. Sellega seoses alustati ka Balti Kaitsekolledži uue arengukava koostamist aastateks 2010–2016.

Kaitsekolledž lisab Eesti kaitsepoliitikale kaalu

Eesti Kaitseministeeriumile ja Kaitseväele tähendab kolledži uus arengukava eelkõige seda, et senisest enam tuleb pöörata tähelepanu kaitsekolledžile esitatavate haridus-

18. detsembril toimus Tartu Ülikooli ajaloo muuseumis Balti Kaitsekolledži neljakuulise juhtimiskursuse pidulik lõpetamine. Kursustel osales 14 osavõtjat 11 riigist: Eestist, Lätist, Leedust, Albaaniast, Horvaatiast, Tšehhist, Prantsusmaalt, Georgiast, Poolast, Rumeeniast ja Ukrainast.

nõuete täpsustamisele. Samuti tuleb rohkem väärtustada kolledžis pakutavat haridust, saates sinna õppima ja õpetama parimaid ohvitseri. Eesti riigi kohus on ka pakkuda kolledžile senisest suuremat vastuvõtva riigi toetust.

Vastuvõtva riigi toetuse parandamiseks on juba algust tehtud kolledžile päris oma majutushoone ehitamisega: 2010. aasta augustiks valmib 85 korteriga majutushoone, mis asendab seni kolledži õppureid majutanud, kuid praeguseks amortiseerunud Taru hotelli.

Endiselt on päevakorral sellised vastuvõtva riigi toetusega seotud valdkonnad nagu:

- mitte-eestlastest õppejõudude laste jaoks ingliskeelse üldhariduse omandamise võimaluste avardamine Tartus ning

- Eestisse tööle ja elama asumisega seotud probleemide, nagu näiteks dokumentide väljastamine, mootorsõidukite riiki toomine ja registreerimine jne, sujuvam lahendamine.

Nende ja teiste probleemidega tegelemine nõuab Eesti riigilt edaspidigi tähelepanu. See, et Eestis asub rahvusvaheline kaitsekolledž, mis keskendub Balti riikide julgeolekukeskonnale ja väikeriikide julgeolekuküsimustele laiemalt, lisab Eesti kaitsepoliitikale kaalu nii NATO kui ka Euroopa Liidus. Eesti Kaitseväge tulevikku silmas pidades puudub Balti Kaitsekolledžile võrdväärne alternatiiv. 2009. aastal alanud kolledži uuendamine on nii Eesti kui ka Läti ja Leedu jaoks äärmiselt oluline protsess – eesmärk on saada veelgi parem ühendstaabiohvitseri koolitav rahvusvaheline õppeasutus. •

Riigi- ja erasektori koostöös uued majutuskohad Balti Kaitsekolledžile

Margus Sakh
Kaitseministeeriumi Infrastruktuuri
osakonna spetsialist

Infrastruktuuri osakonna ülesandeks on ministeeriumi valitsemisala riigivara- ja ehituspoliitika kujundamine ja elluviimine ning ehitusalase tegevuse koordineerimine.

Margus Sakh töötab Kaitseministeeriumis alates 2008. aastast. Tema tööülesandeks on koordineerida avaliku sektori ja erasektori koostööprojekte Kaitseministeeriumi valitsemisalas. Margus Sakh on lõpetanud kiitusega Estonian Business Schooli ning läbinud mitmeid erikursuseid Euroopa Avaliku Halduse Instituudi juures.

2009. aastal jõudis Kaitseministeeriumis lõpusirgele Balti Kaitsekolledži majutusprojekt, mille raames ehitatakse õppurite majutamiseks uued korterid. See on Eesti esimene avaliku ja erasektori infrastruktuuralase koostöö projekt valitsuse tasemel.

2008. aastal käivitas Kaitseministeerium pilootprojekti, mille eesmärk on koostöös erasektoriga ehitada Balti Kaitsekolledžile juurde 85 majutuskoha.

Praegu kasutavad Tartus asuva Balti Kaitsekolledži õppurid põhiliselt Rebase tänaval asuvat endist Taru hotelli, mis on amortiseerunud ja mille kasutus on nii majanduslikult kui ka otstarbekuselt ebaefektiivne. Kuna hoone on ehitatud hotelliks, on seal suur hulk ruume, mida ei saa majutuseks kasutada. Viimastel aastatel on õppurite arv suurenenud, mis omakorda tingib vajaduse suurema hulga majutuskohade järele. Kolledži majutusprobleemidele on juhtinud tähelepanu ka teised Balti riigid.

Kaitsekolledži majutusprobleemi lahendamiseks kuulutas Kaitseministeerium 2009. aasta veebruaris välja riigihanke uute majutuskohade ehitamiseks. Riigihange korraldati võistleva dialoogi vormis, kus pakkujatega räägiti läbi kõik olulised tingimused. Põhilisteks tingimusteks olid asukoht ja üleandmise kiirus – majutuskohad võisid asuda kõige rohkem 30-minutilise jalgsiteekonna kaugusel õppehoonest ning üleandmise tähtaeg on hiljemalt 2010. aasta augustis. Riigihankel osales enamik suurtest ehitusfirmadest. Ühis-pakkumise teinud võitjatega – Vallikraavi Kinnisvara, ehitusfirma Rand&Tuulberg ja AS C.H.P. – sõlmiti leping 20 aastaks.

Avaliku ja erasektori partnerlus – tänapäevase avaliku halduse lahutamatu osa

Avaliku ja erasektori partnerlus (*public-private partnership, PPP*) tähendab avaliku- ja erasektori koostööd avalike teenuste ühiseks osutamiseks. Sellist koostööd võib pidada nüüdisaegse avaliku halduse lahutamatuks osaks – eesmärk on muuta avalik haldus efektiivsemaks ja tulemuslikumaks. Viimase kahekümne aasta jooksul on avaliku ja erasektori koostöö avalike teenuste pakkumisel mitmes riigis päevakorra tõesnud ning koostööprojektide hulk on pidevalt suurenenud. Koostööd tehakse põhiliselt mahuka infrastruktuuri

arendamise ja käitamise valdkonnas. Vajadus selliste projektide järele tuleneb ühelt poolt avaliku sektori finantsvahendite nappusest, teisalt soovist tõsta avalike teenuste kvaliteeti ja tõhusust.

Eestis on avaliku ja erasektori ühisprojekte ellu viidud üsna vähe ning paljude teiste Euroopa riikide samalaadsete projektidega võrreldes on need nii rahaliselt kui ka ajaliselt olnud tunduvalt väiksema mahuga.

Erasektor rahastab ja ehitab, avalik sektor tellib ja maksab renti

Avaliku ja erasektori koostöö eelised tulevadki eelkõige esile just infrastruktuuri arendamisega seotud projektide juures, kus hankemahud on suured ja kasutusaeg pikk.

Balti Kaitsekolledži majutuskohtade ehitaja leidmiseks kasutas Kaitseministeerium DBFM-skeemi (*design-build-finance-maintain*), kus erapartneri ülesanne on lisaks majutuskohtade projekteerimisele ja ehitamisele ka kogu protsessi finantseerimine ning hilisem haldus ja hooldus.

Pärast majutuskohtade valmimist võtab Kaitseministeerium need 20 aastaks rendile, tasudes renti, mis sisaldab kõiki kommunaalmakseid, koristus- ja hooldusteenust ning vajaduse korral ka remonti. Samuti on kõik majutuskohad sisustatud mööbli ja vajaliku inventariga. Kaitseministeerium hakkab majutuskohtade eest renti tasuma hetkest, mil majutuskohad on üle antud. Kaitseministeeriumil on õigus renti vähendada, kui majutuskohad või osutatavad teenused ei

vasta ettenähtud nõuetele. See võimalus motiveerib erapartnerit hoidma majutuskohti laitmatu korras ning neid hoolega haldama, hooldama ja vajaduse korral ka remontima.

Taoline hange võimaldab Kaitseministeeriumil oma makseid ajatada pikemale perioodile, vältides ühekordseid suuri kulusi. Lepingu lõppemisel 20 aasta pärast on Kaitseministeeriumil soovi korral eelisõigus hoonete ostmiseks.

Balti Kaitsekolledž saab keskenduda õppurite koolitamisele

Avaliku ja erasektori koostööprojekt tagab, et Balti Kaitsekolledž saab keskenduda oma tuumülesandele, milleks on õppurite koolitamine, ning ei pea muretsema kinnisvara igapäevase hooldamise ja haldamise ega kinnisvara amortiseerumisest tulenevate remonttööde pärast.

Balti riikide kaitseministeeriumide vahel sõlmitud vastastikuse mõistmise memorandum kohustab Eestit korraldama Balti Kaitsekolledži õppurite majutamist. Balti Kaitsekolledžis õpivad vanemohvitserid ja kõrged riigiametnikud eri riikidest. Kuna Balti Kaitsekolledž konkureerib välisõppurite saamisel teiste NATO liikmesriikide õppeasutustega, on väga tähtis pakkuda õppuritele väga häid majutustingumisi, mis on vähemalt võrdväärsed elamistingimustega õppurite koduriikides.

1998. aastal asutatud Balti Kaitsekolledži eesmärk on anda Eesti, Läti ja Leedu ning meie partnerriikide ohvitseridele NATO standarditele vastavat vanemohvitseride koolitust. •

Selline näeb välja Balti Kaitsekolledži õppurite uus korterelamu Tartus Ida tänaval, kust Riia mäel asuvasse õppehoonesse on vähem kui pooltunnine jalutuskäik.

Kümme aastat kõrgemaid riigikaitsekursusi

Hellar Lill
Kaitseministeeriumi
personaliosakonna juhataja

Hellar Lill on töötanud Kaitseministeeriumis erinevatel ametikohtadel 1999. aastast, alates 2005. aastast töötab ta personaliosakonna juhatajana. Kõrgemate riigikaitsekursuste korraldamisega on ta tegelema viimased kuus aastat. Hellar Lill on riigikaitseõpiku kaasautor ja õpetab riigikaitseõpetust Jüri Gümnaasiumis. Ta on lõpetanud Tartu Ülikooli ajaloomagistrina. Hellar Lill on reservohvitser.

„Olgem rõõmsad, et istume siin soojas toas,“ kõlas tema kaalukas otsus. „Kaitsekraavides on sihukese koerailmaga palju hullem kui meil siin ahju juures.“

Jarošlav Hašek, „Vahva sõduri Sveiki juhtumised maailmasõja päevil“

Kõrgemad riigikaitsekursused on kümne aasta jooksul kujunenud iseseisvaks, riigikaitset kõige laiemas tähenduses interpreteerivaks mainekaks ürituseks, mis aitab sidustada omavahel militaar- ja tsiviilmaailma ning kasvatada omamaist riigikaitsealast kultuurikihti.

Kõrgemad riigikaitsekursused said alguse Soome sarnaste kursuste eeskujul ja soomlaste abil, kelle seast tuleks kindlasti nimetada kindralmajor Pentti Lehtimäkit, kolonele Heikki Matikainenit ja Eero Riuttalat. Esimesed kõrgemad riigikaitsekursused toimusid 1999. aasta sügisel Lohusalus Kaitseministeeriumi avalike suhete osakonna tollase juhataja Madis Mikko eestvedamisel. Korraldavaks lahingupaariks olid esimestel aastatel kursuste akadeemilise juhatajana Rein Helme ja organisatoorse poole pealt Toivo Lipstok. Nemad andsid sellele kursusele hinge.

Kursuste algusaegadel polnud harv juhus, et kursuslane enne kursuste algust uuris, kas välivorm antakse kohapeal ja kas see, et varem pole relva käes hoitud ning võib-olla ka palju joosta ei jõua, võib olla probleem. Kümne aastaga on kursustest saanud tuntud-teatud üritus, mis on riigikaitse seisukohast sama oluline kui „kaitsekraavis“ toimuv. Kuigi kaks korda aastas toimuva kursuse programm on koos riigikaitsevaldkonnaga ajas pidevalt muutunud, on selle juhtmõte ja eesmärk ikka samad: anda osalejatele akadeemiline ülevaade riigikaitsest kui eri elualadega tihedalt seotud tervikust.

Mitte ainult sõjalisest kaitsest

Loengutel käsitletakse julgeoleku-, kaitse- ja välispoliitikat, riigikaitse üldist korraldust, seadusandlust, rahvusvahelist julgeoleku- ja riigikaitsealast koostööd, tänapäeva sõdu, Eesti riigikaitse ülesehitust ja ülesandeid ning riigikaitsealast

Kõrgemate riigikaitsekursuste kuuepäevasest programmist kulub üks päev nii mere-, maa- kui ka õhuväe baaside külastamisele, kus kursandid viiakse põhjalikult kurssi kohapealse eluoluga.

koostööd Eestis, samuti mitmeid teisi teemasid. Laialdast käsitlemist leiab Eesti osalemine NATO-s ja Euroopa Liidus ning selle tähendus Eesti riigikaitsele. Loomulikult on nii ära jäänud kui ka juurdetulnud üksikteemasid. Nii pole paljudest praegu elementaarsena tunduvatest asjadest enam vaja rääkida. Teisalt on lisandunud mitu uut teemat ja käsitlust, näiteks küberjulgeolek. Kindlasti on suurenenud tähelepanu välispoliitikale ja sisejulgeoleku teemaderingile.

Üldine suundumus ongi, et käsitlus läheb n-ö üha „laiapindsemaks“: enam ei räägita ainult sõjalisest kaitsest, vaid riigikaitsest kui tervikust. Kursuste käigus külastatakse kõigi kolme väeliigi üksusi ja tutvutakse sisejulgeoleku tehnikaga. Teemaderingi laienemisest johtuvalt on kursuste korraldajaks alates 2008. aastast Kaitseministeeriumile lisaks ka Välisministeerium, samuti on kaasatud Siseministeerium.

Lektoriteks parimad asjatundjad

Ettekandeid ei pea mitte elukutselised lektorid ja koolitajad, vaid nii poliitilisel ja akadeemilisel kui ka töötasandil oma ala asjatundjad. Ei president ega peaminister pea paljudeks kordamööda esinemas käia, loomulikult jagavad oma mõtteid kaitse-, välis- ja siseminister, ametnikud ja sõjaväelased ning riigikaitseasjades aktiivselt kaasa mõtlejad. Läbi aegade üheks värvikamaks ettekandeks on peetud aga missioonikogemusega allohviteri oma, kes annab edasi vahetuid, n-ö „rohujuuretasandi“ emotsioone.

Kursuste oluliseks ja ühtlasi mängulisemaks elemendiks on grupitöö: kursuselased jaotatakse nelja meeskonda, kes peavad läbi mängima ja lahendama julgeolekuteemalise stsenaariumi.

Kursuste akadeemiliseks juhatajaks oli pärast Rein Helmet Kaitseministeeriumi kaitsepoliitika asekancler Sven Sakkov, praegu on selleks Välisministeeriumi 1. poliitikaosakonna peadirektor Margus Kolga.

Kursuste korraldamisega seotud töö puhul ei ole liikumapanevaks jõuks niivõrd ametikohustused kui just hea meeskonnavaim. Kursuste meeskonda on aastate jooksul lisaks eespool nimetatutele ja allkirjutanule kuulunud Ott Keerberg, Lauri Abel, Taimar Peterkop, Sigrid Haage, Eveli Soode, Piia Tuulik, Mari-Liis Mänd.

Palju huvilisi

Praegu on huvi kursuste vastu nii suur, et ootelehel võiks 50. nime taha joone tõmmata ja järjekordsed kursused oleksidki komplekteeritud. Kahtlemata oleks tegemist esindusliku seltskonnaga, kuid juba kümme aastat oleme jälginud, et kursustel osaleks eri elualade esindajaid: lisaks oma igapäevatöös otseselt riigikaitsega tegelevatele inimestele kutsume kursustele osalema ajakirjanikke, poliitikuid, ettevõtjaid, arste, teadlasi, mittetulundusühingute ja kirikute esindajaid. Kursustel osalenud Hannes Võrno meenutab: „Olin äsja riigikogust lahkunud endine riigikaitsekomisjoni

liige. Kartsin, et jätvavad ukse taha, aga vastupidi minu eelarvamusele olid kursustele kogunenute hulgas enamuses just vabataimed, humanitaarid, ärimehed, ametnikud ja meedia esindajad.”

Osalejate ja korraldajate ning esinejate jaoks pole vähetähtis ka mitteaudoorne programm: omavaheline suhtlus, kus kuulud ja nähtud edasi arutatakse. See on diplomaatidele, ametnikele ja sõjaväelastele andnud nende töö jaoks teistsuguse vaatenurga. Kursustel osalejad on omalt poolt püüdnud kursuste paremaks muutmise: programmile juurde tulnud n-ö „lisad“ – julgeoleku-teemalise filmi vaatamine koos kommentaaride ja aruteluga, mälumäng – on suuresti just kursuslaste ettepanekutest sündinud. Kursuste sünergiast on välja kasvanud mitu suuremat ja väiksemat algatust, näiteks väljaanne Riigi Kaitse, mis on edendanud riigikaitsealast mõtet ja ajakirjanduslikku debatti ning aidanud asjakohast kultuurikihti paksemaks kasvatada.

Ühiskonna riigikaitsealase teadlikkuse tõus

Kindlasti on kursused suurendanud riigikaitsealast mõistmist ühiskonnas. Inimesed, kes on kursused läbinud, oskavad paremini hinnata julgeoleku- ja riigikaitseküsimuste käsitlemist poliitikas, osaleda sisukamalt asjakohastes aruteludes. Osalejad on mõõnud, et pärast kursusi oskavad nad olla paremad kodanikud ja teavad, kuidas kanaliseerida oma kaitsetahet. Kindlasti pole aga tegemist ajupesuga ega müügi-üritusega – võrdlemisi avameelselt räägitakse ka probleemidest. Kursused on vabad kantseleilikest dogmadest ja käibedodest. Vabas ja sundimatut keskustelu võimaldavas keskkonnas arutatakse kõike julgeolekusse puutuvat. Sellele aitab kaasa kursustel kehtiv reegel – briti traditsiooni järgiv Chatham House Rule –, et kursuste käigus saadavat infot võib küll kasutada, aga mitte allikale viidates. Esinejad saavad seetõttu tunda ennast vabamalt kui tavapäraistes tekstides või ametlikes ettekannetes üles astudes.

Tagasiside kursuslastelt on positiivne, nuriatakse vaid kursuste liialt tiheda programmi ja kohati ka väheste liikumisvõimaluste üle. Viimase osas peab vastama, et need pole lihtsalt sellised kursused, kus joostaks, roomataks ja püssi lastaks. Oleks aega rohkem, võiks ka mängulisemaid tegevusi sisse tuua. Ja programmi tiheduse mõttes võiks sisustada ka kaks nädalat, esialgu oleme programmi seniselt viiepäevaselt tööpäevalt pikendatud kuuele päevale. Kursuste töökeelteks on eesti ja inglise keel. Kursustel osalemine on tasuta. Lõpetajad saavad tunnistuse ja rinnamärgi. Kursuste vilistlaste arv on lähenemas tuhandele. Nõudlus ja ideed jätkukursusteks on olemas. Küllap leiame ka raha ja inimesed. •

XXI Kõrgemad Riigikaitsekursused toimusid 2009. aasta novembris

Sõjamuuseumi sõjaplaanidest

Kristjan Luts
Eesti Sõjamuuseumi –
kindral Laidoneri Muuseumi direktor

Eesti Sõjamuuseum on Kaitseministeeriumi valitsemisalas tegutsev juhtiv sõjaajalugu talletav ja uuriv asutus.

Kristjan Luts on lõpetanud kiitusega Tartu Ülikooli magistrantuuri ajaloo erialal, omandanud teise magistrikraadi Warwicki Ülikoolist Ühendkuningriigis ning õpib praegu Tartu Ülikooli doktorantuuris. Ta on avaldanud mitmeid artikleid eriala- ja teadusajakirjades ning raamatud „Eesti ja külm sõda“ ja „Eesti sõjaajaloo teejuht“. Kristjan Luts töötab Eesti Sõjamuuseumis alates 2004. aastast, direktoriks valiti ta 2009. aasta sügisel.

1919. aastal asutatud Eesti Sõjamuuseum taastati 2001. aastal Kaitseministeeriumi valitsemisalas Eesti Sõjamuuseumi – kindral Laidoneri Muuseumi nime all. Praegu on Eesti Sõjamuuseum sõjaajaloo uurimise keskus ja muuseum, mis annab ülevaate Eesti sõjaajaloost ning on ühtlasi Eesti juhtiv sõjaajalugu talletav ja uuriv asutus.

Eesti Sõjamuuseum, algul Eesti vabastamise sõja muuseum, asutati ametlikult sõjavägede ülemjuhataja Johan Laidoneri päevakäsuga nr 5 19. jaanuarist 1919. Rindel käisid tol ajal veel aegedad lahingud, alles mõne päeva eest – 14. jaanuaril – oli vabastatud Tartu ja Eesti Vabariigi püsimine polnud veel kaugeltki otsustatud.

Mõtte algatajaks oli tolleaegne operatiivstaabi ülem, hilisem kindralmajor Jaan Soots. 1919. aasta veebruaris avaldas ta Postimehes artikli „Eesti Vabaduse Sõja Muuseum“, kus muu hulgas kutsus üles koguma sõjaväelaste kirjavahetust, lahingute kirjeldusi jms tõetruu sõjaajaloo kirjutamiseks. Samuti pidas ta vajalikuks „kokku koguda, järjestada ja läbi töötada“ kõik kasutusel olnud sõjariistad, lipud, dokumendid, ajalehed, raamatud ja muu sõjaga seotud materiaalne vara. Kõrvuti sõjaväelastega esitati üleskutse ka kohalikele võimudele, ajalehtede toimetajatele, fotograafidele ja üldse Eestimaa elanikele saata esemeid vastloodud muuseumile. Muuseumi korraldajaks ja hilisemaks juhatajaks oli 6. jala- väepolgu reamees Taavet Poska. Vabadussõjas oli Poska olnud fotograaf, 1921. aasta novembris kutsuti ta sõjavägede staapi ja tehti ettepanek hakata muuseumi varahoidja kohusetäitjaks. Juba sama aasta detsembris võeti Poska eraisikuna ohvitseri asetäitja kohale. Muuseum allus kuendale, s.o õppeosakonnale.

1940. aastaks oli muuseumis ca 10 000 eksponaati, millest paar tuhat olid alaliselt välja pandud. Eksponaatide hulgas oli rohkesti relvi, Punaarmee väeosadelt trofeedena saadud lipud, mannekeenid Vabadussõja-aegsetes mundrites, sõjakaardid ja ülemjuhataja sõjaaegse töökabineti sisustus. Eraldi ekspositsioon oli pühendatud Vabadussõja kangelastele Anton Irvele ja Julius Kuperjanovile. Näitusel olid nende omaste annetatud isiklikud esemed ja teenetemärgid, sh postuumselt annetatud Vabaduse Ristid. Hiljem lisandusid ka kindralmajor Ernst Põdderi reliikviad.

Pärast Eesti Vabariigi okupeerimist 1940. aasta suvel tuli Sõjamuuseumil Vene 5 asunud muuseumiruumidest välja

Sõjamuuseum tuleb külla! Välinäitus V.S.O.P. (Vabadussõda Oli Põhiline) Harju tänaval 2009. aasta veebruaris.

kolida. Varad pakiti ja viidi esialgu Koplisse nn punastesse kasarmutesse. Sarnase usinusega, millega muuseum loodi, hakati seda okupatsiooni kinnistumisel ka lammutama. Eestlaste mälukaardilt ei soovitud ära pühkida mitte ainult muuseumi, vaid Vabadussõda ja meie iseseisvust üldse.

Uus algus ja tänane päev

Pärast Eesti taasiseseisvumist ning Nõukogude vägede lahkumist kerkis päevakorda Vabadussõja-aegse väejuhi ja sõjavägede ülemjuhataja kindral Johan Laidoneri suvekodu – Viimsi mõisa – saatuse. Nõukogude okupatsiooni perioodil oli hoones asunud mereväe raadioluure väeosa, mis oli jätnud hoonele „oma kihistuse“. Pärast erinevate variantide kaalumist asutati Viimsi vallavolikogu otsusega 15. septembrist 1993 mõisahoonesse Viimsi vallamuuseum, mis asus koguma eeskätt Laidoneri isikuga seonduvat.

Järgmiseks oluliseks etapiks riikliku sõjamuuseumi taasünnil oli Eesti Sõjamuuseumi – kindral Laidoneri Muu-

seumi asutamine kaitseminister Jüri Luige määrusega 26. veebruarist 2001. Institutsioonina tuli alustada sisuliselt nullist, samuti tuli asuda tõsiselt täiendama kogusid. Õnneks oli paljudel kaasmaalastel jätkunud julgust ja külma närvi hoida aastakümneid praeguseks väga väärtuslikke ajalootõendeid sõna otseses mõttes maa all ja ahjutrupidest.

Nüüd on Eesti Sõjamuuseum Eesti sõjaajaloo ja kultuuri-pärandi koguaja, säilitaja, uurija ja eksponeerija. Muuseumi ülesannete hulka kuulub ka Eesti kaitsejõudude ajaloo pidev talletamine, sõjaajaloo-alaste teadmiste levitamine nii kaitseväelaste, riigikaitseõpetajate, kooliõpilaste kui ka laiema avalikkuse seas, sõjaajalooteaduslike ja aimeraatute väljaandmine, koostöö Eestis ja välismaal asuvate sõjamuuseumide ning sõjaajaloo uurimiskeskustega. Viimastest tuleb esile tõsta Soome Sõjamuuseumi. 2007. aastal saadeti „Soome sepa“ varudest meile pea sajast ühikust koosnev relvasaadetis, käsirelvadest tankini. Ja lisa tuleb veelgi.

Sõjamuuseumi kogudes leidub ka rasket rauda. Rasketehnika asjakohane eksponeerimine eeldab aga muuseumi praegusest asukohast – Viimsi mõisast – kaugemale vaatamist.

Aeg seada kaugemaid sihte

Muuseumi praegusesse asukohta Viimsi mõisa ei ole aga võimalik ega ka sobiv paigutada suurimaid iga sõjamuuseumi juurde lahutamatult kuuluvaid eksponaate – suurtükke, lennukeid, soomukeid ja tanke. Kogude nüüdisaegne eksponeerimine ning põhjaliku ülevaate andmine Eesti sõjaajaloost alates viikingiajast ja muistsest vabadusvõitlusest kuni kaitseväe praeguste välississioonideni eeldab avaramat vaadet kui võimaldab pargi sügavusse peidetud Viimsi mõis. Täiesti uue hoone ehitamise kõrval on ühe võimaliku lahendusena pakutud mereäärse piirkonna kasutamist Põhja-Tallinnas. Heatahtliku kadedusega võib möönda, et Meremuuseumil on sarnased arenguplaanid Lennusadama väljaehitamisega realiseerumas. Sestap on Sõjamuuseum sihikule võtnud kõrvalasuva Patarei merekindluse, et koostöös Meremuuseumi ja teiste huvitatud osapooltega kujundada kogu territoorium maailmatasemel sõja-, mere- ja tehnikaajaloo teemapargiks. Ajaloolises plaanis mõjunuks nimetatud plaan Patarei osas vaid mõni aeg tagasi kindlasti küüniliselt. Praegu peab aga unikaalsele ajaloomälestisele andma uue hingamise, jättes loodavasse ekspositsiooni ka möödunud raskeid aegu kajastava väljapaneku.

Lennusadama ja Patarei territooriumi väljaarendamiseks sõlmisid Meremuuseumi direktor Urmas Dresen ja minu eelkäija Indrek Tarand koostööleppe juba 2007. aastal. Seni tehtu põhjal võib kindlusega väita, et viljakas koostöö jätkub ka tulevikus. Samuti on Rein Murula arhitektuuribüroo loonud suurepärase eskiisprojekti, mis on heaks nurgakiviks edasisele loovale arutelule. Paraku ei jätku aga ainult heast tahtest ja Andrus Villemist, kes siiamaanil on üksi nagu koter-mann laevas, püüdnud hoida Patarei sajandivanuseid müüre merre langemast.

On selge, et nii suure objekti puhul on vaja kaasata rohkem partnereid ja ühise jõuga edasi minna. Seetõttu kutsun üles looma hea tahte koalitsiooni, et kompaktselt välja arendada Lennusadama ja Patarei merekindluse ala. Meie kindla veendumuse kohaselt jätkuks seal ruumi kõigile – kaitse-, sise-, kultuuri- ja miks mitte ka haridusministeeriumi valitsemisala asutustele. Tallinna linn võidaks aga kogu rannaala terviklahenduse lõpuleviimisega.

Kahtlemata on eelkirjeldatud plaan kallis ning aja- ja ressursimahukas. Ent just praegu on paras aeg seada kaugemaid sihte ning aastal 2020, mil möödub sada aastat Vabadussõja lõpust, avada Eesti sõjaajalugu süvitsi ja tervikuna käsitlev muuseum-teemapark. •

Valusate, kuid vajalike otsuste aasta

Riho Terras
Kaitseministeeriumi kantsler

Riho Terras on Kaitseministeeriumi kantsler 2008. aasta detsembrist. Alates 1991. aastast on ta teeninud erinevatel ametikohtadel Kaitseväes – Kalevi üksik-jalaväepataljoni kompanii- ja staabiülemana, Üksik-Vahipataljoni ülemana, Kaitseliidu peastaabi ülemana, kaitseatašena Saksamaal ja Poolas ning Kaitseväe Peastaabis. Riho Terras on lõpetanud Balti Kaitsekolledži vanemstaabiohvitseride kursuse ning tal on magistrikraad riigi ja ühiskonnateaduste alal Bundeswehri ülikoolist.

Nagu enamik neist, kes heidavad pilgu tagasi 2009. aastale, pean tõdema, et aasta oli kui raske rännak – nagu Erna retk, kus igas kontrollpunktis ootasid uued kontimurdvad ülesanded. Kuni aasta lõpuni ei olnud selge, millal ja millised raskused veel ületada tuleb. Vahetult pärast lõpuponnistust rohkeid haavu lappides oli tunda tüdimust, muserdust ja käegalöömissoovi. Ometi, nagu ka ernakatele, saab mõne aja möödudes selgeks, et pingutustel ja eneseületamisel on mõte – need teevad tugevaks ja annavad jõudu uute ülesannete lahendamiseks.

2009. aasta algust mõjutas oluliselt eelmise aasta spiooni-skandaal – Kaitseministeeriumis aastaid oma rämpside tegusid teinud Vene spiooni jäetud pärand tuli hävitada. See nõudis organisatsioonis mitmete ümberkorralduste tegemist. Ühe isiku kätte koondunud niidipuntra lahtiharutamine ning selge ja läbipaistva organisatsioonikultuuri kehtestamine nõudis paljude osapoolte ühist pingutust. Siinkohal tunnustan nende Herman Simmi alluvuses töötanud inimeste panust, kes aitasid isiklikku pettumust trotsides neid ümberkorraldusi ellu viia.

Majanduskriisi mõjul tuli leida võimalusi suureks kokkuvõtteks Kaitseministeeriumi kui organisatsiooni tegevuses. Seni hästi toimunud tööruutini tuli teha sisselõikeid, ametnike palgad üle vaadata ning teha vajalikud kärped. Samuti tuli kaotada mitmesugused lisatasud, soodustused ja teised hüved, mis seni ametnikele kehtisid. Alles jäi vaid põhipalk. Kuid sellega saavutasime organisatsiooni läbipaistvuse ja selguse tulevikuks.

Aasta teisel poolel selgus, et riigi kaugema strateegilise eesmärgi saavutamiseks tuleb veelgi kokku hoida – pidime loobuma 10% oma ametnikest. Valusa otsuse taga oli tõdemus, et pärast aasta alguses toimunud sissetulekute vähendamist polnud palkade veelkordne vähendamine enam võimalik.

Hinnang organisatsioonile

Aasta alguses algatatud ja esimese poolaasta jooksul ellu viidud organisatsiooni struktuuri hindamine andis selge sõnumi, et senine struktuuriline jaotus on ennast õigustanud ja suuri muutusi vaja ei ole.

Küll aga selgus, et rohkele retoorikale vaatamata olime riigikaitse ühe aspekti täiesti unarusse jätnud – totaalkaitse temaatika ei olnud ühegi struktuuriüksuse selgelt sõnastatud ülesanne. Ometi on sellises väikeriigis nagu Eesti möödapääsmatu eri valdkondade koostöö sõjalukorras ja selleks valmistumises. Rahuajal tuleb nende teemadega tegelda pidevalt, kusjuures raskuskese peab olema just ametkondadevaheliste kontaktide loomisel ja koostööruutiini tekitamisel. Sellega seoses löime ka ametikoha küberkaitsevaldkonnaga tegelemiseks ning selgitasime operatsioonide toetamisega seotud osakondade omavahelist tööjaotust.

Avalik teenistus on ajast aega olnud hierarhilise ülesehitusega, muutused selles valdkonnas on keerulised ja toovad kaasa teravaid vaidlusi. Maailmapraktika näitab, et organisatsioonikultuuri areng liigub pigem laiapindsema ehk vähemate juhtimistasanditega struktuuride suunas. Kaitseministeeriumi senine struktuur nägi ette rohkelt büroosid, millest mõnes töötas vaid paar inimest. Seetõttu pidasime otstarbekaks büroodetasandi kaotada, andes sellega ühelt poolt märgatavalt suurema vastutuse osakonnajuhatajatele ning teisalt ka suurema otsustusvabaduse ametnikele.

Ühe juhtimistasandi kaotamine

Horisontaalset juhtimisstruktuuri iseloomustab suurem avatus ja paindlikkus. Horisontaalne struktuur lähendab juhtkonda meeskonnale, aidates tekkida paremal ühisel meeskonnatundel. Samuti on sellises struktuuris igaühel rohkem võimalusi oma oskustega paremini silma paista. Struktuur ei näe enam ette väga kitsast spetsialiseerumist, võimaldades ametnikel täita senisest mitmekesisemaid ja vaheldusrikkamaid ülesandeid.

Ajast ja arust avaliku teenistuse seadus ning selle järgi ette nähtud keeruline ametnike tasustamise süsteem olid aja jooksul kujundanud olukorra, kus ministeeriumis töötasid peamiselt nõunikud ja juhid. Organisatsiooniga liitunudel polnud peaaegu kuhugi areneda, sest viimastel aastatel kinnitati uued töötajad peamiselt nõunike ametikohtadele.

Struktuuri korrastades muutsime ka ametnike hierarhilist süsteemi, tuues pildile tagasi spetsialistid ja peaspetsialistid. Nõuniku ametikoht eeldab nüüd mitmeaastast edukat tööpanust organisatsiooni töösse. See muudatus põhjustas palju vastuseisu ja tekitas arusaadavalt ametnikes trotsi ning mõnelgi juhul otsustati organisatsioonist pigem lahkuda kui võtta vastu madalam ametikoht.

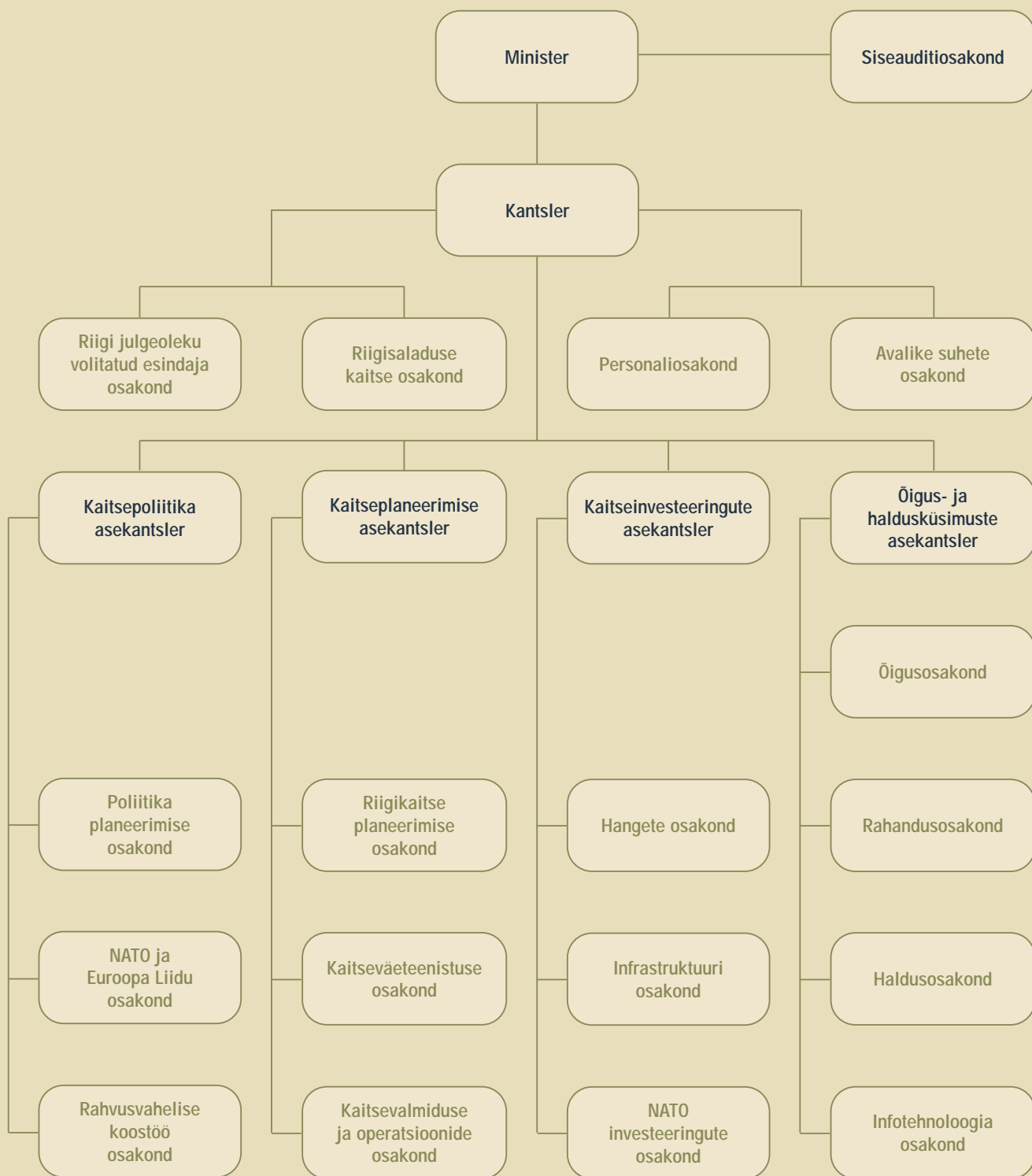
Rohkem tähelepanu töötajatele

Kõigi nende struktuuriliste ja hierarhiliste muudatuste eesmärk on muuta ministeeriumi juhtimine veelgi rohkem töötajakesksemaks, nii et igaühele oleks tagatud parimad võimalused nii areneda kui ka silma paista.

Kõigi keeruliste, töötajaid otseselt mõjutavate otsuste langetamine üsna samasse aega ning kohati puudulikuks jäänud sisekommunikatsioon töid kaasa suure hulga töötajate rahulolematuse ja ebakindluse. Kuid kõik tehtud muudatused õigustavad end üsna pea – vähemate juhtidega ning senisest võrdsem süsteem funktsioneerib lõppkokkuvõttes tulemuslikumalt ning pakub ametnikele rohkem tööalaseid arenguvõimalusi.

Raske aasta tõestas, et meie organisatsioon vajab usaldusisikut – inimest, kelle abiga saavad töötajad oma tööalaseid vastuolusid lahendada. Rohke osavõtt usaldusisiku valimisest ja tema kiire tööerakendumine näitasid, et sellist institutsiooni on organisatsioonile väga vaja.

Raske aasta on seljataga, mõistlik on vaadata ettepoole. Oleme valmis ületama uusi raskusi ja mis kõige tähtsam – keskendumas meie põhiülesande täitmisele ehk tagama Eesti riigile kaitse. •

Käesoleva väljaande kirjastamisõigused kuuluvad Kaitseministeeriumile. Väljaande mehaaniline või elektrooniline reprodutseerimine või muul viisil paljundamine, sh fotopaljundus või kontaktkopeerimine ärilistel eesmärkidel on keelatud.

Koostanud: Kaitseministeerium, avalike suhete osakond 2010.
Kujundus: Disainikorp 2010.
Fotod: Kaitseministeerium, Kaitseväge Peastaap, Balti Kaitsekolledž, Kaupo Kikkas (Eesti Foto), Arno Mikkor, Risto Lumi, Eesti Sõjamuuseum, Euroopa Liidu Nõukogu fotoarhiiv, NATO fotoarhiiv.

